

Mogens Skipper-Pedersen
Advokat
Asia House, Indiakaj 16
2100 København Ø

Henrik Stenbjerre
Advokat
Bregentved Allé 28
2820 Gentofte

FORTROLIGT

TIL BESTYRELSEN I LØKKEN SPAREBANK A/S

**REDEGØRELSE OM ADVOKATUNDERSØGELSE AF VISSE FORHOLD I LØKKEN
SPAREKASSE**

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	KOMMISSORIUM	3
2.	UNDERSØGELSENS FORMÅL, AFGRÆNSNING OG METODE	3
3.	SAMMENFATNING OG KONKLUSION	4
4.	HÆNDELSESFORLØBET OMKRING SPAREKASSENS SAMMENBRUD	8
5.	ÅRSAGERNE TIL SPAREKASSENS SAMMENBRUD	9
6.	BEHANDLINGEN AF KREDITSAGER I SPAREKASSEN	14
7.	FINANSTILSYNETS UNDERSØGELSER	19
8.	HAR ÅRSRAPPORTERNE FOR 2006, 2007, 2008 SAMT HALVÅRSRAPPORTEN FOR 2008 VÆRET RETVISENDE?	25
9.	HAR SPAREKASSENS EKSTERNE REVISION UDFØRT REVISION I OVERENSSTEMMELSE MED GOD REVISIONSSKIK?	37
10.	HAR DIREKTIONEN HANDET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR SPAREKASSEN?	44
11.	HAR BESTYRELSEN HANDET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR SPAREKASSEN?	47
12.	NÆRMERE OM ANSVARSGRUNDLAGET FOR DIREKTION, BESTYRELSE OG REVISION	49

BILAGSFORTEGNELSE

- Bilag 1: Kommissorium
- Bilag 2: Tidslinjenotat
- Bilag 3: Oversigt over 13 af Sparekassens største engagementer
- Bilag 4: Oversigt over lånesagernes behandling i bestyrelsen i perioden januar 2006 – marts 2009
- Bilag 5: Notat vedrørende revisionsprotokollater for perioden januar 2007 – marts 2009
- Bilag 6: Redegørelse om ansvarsforhold i pengeinstitutter

1. KOMMISSORIUM

I kommissorium af 21. december 2009 har bestyrelsen i Løkken Sparebank A/S ("Sparebanken") anmodet undertegnede advokater Mogens Skipper-Pedersen og Henrik Stenbjerre om at foretage en undersøgelse af forholdene i Løkken Sparekasse ("Sparekassen") i perioden fra januar 2006 til marts 2009, hvor Finansiell Stabilitet A/S ("Finansiell Stabilitet") overtog Sparekassens aktiver og passiver, dog bortset fra garantikapitalen.

Kommissoriet er vedlagt som **bilag 1**.

2. UNDERSØGELSENS FORMÅL, AFGRÆNSNING OG METODE

Det overordnede formål med undersøgelsen er at redegøre for årsagerne til Sparekassens økonomiske sammenbrud primo 2009 og at vurdere, hvorvidt der er baggrund for at gøre et strafferetligt og/eller erstatningsretligt ansvar gældende og/eller udtale kritik over for medlemmer af Sparekassens tidligere ledelse, Sparekassens revisorer og/eller andre personer.

Undersøgelsen er foretaget på grundlag af materiale, der er udleveret af Sparebanken samt offentligt tilgængeligt materiale. Materialet omfatter blandt andet årsrapporter, halvårsrapporter, revisionsprotokollater, bestyrelsens forhandlingsprotokol, rapporter og korrespondance med Finanstilsynet samt § 70 instrukser.

Vi har udarbejdet et tidslinjenotat indeholdende en kronologisk gennemgang af en række faktuelle forhold i Sparekassen, som vi har fundet af betydning for vores undersøgelse. Notatet er vedlagt som **bilag 2**.

Vi har baseret vores redegørelse på udleveret skriftligt materiale samt på opklarende samtaler med personer fra Sparebanken, der tidligere var ansat hos Sparekassen. Vi har ikke drøftet sagen med tidligere medlemmer af Sparekassens ledelse eller Sparekassens revisorer.

Ved vurdering af de i redegørelsen punkt 8 og 9 omhandlende forhold har vi været assisteret af statsautoriseret revisor Svend Ørjan Jensen (tidligere Grant Thornton).

Derudover har advokat Lise Lotte Hjerrild (Horten) bistået os som projektleder for undersøgelsen, hvor Horten endvidere har været sekretariat for os.

Vi har ikke foretaget en vurdering af Finanstilsynets arbejde med Sparekassen.

Vi er bekendt med, at Pengeinstitutankenævnet har afsagt kendelse i en række sager om udbetaling af garantikapital. På denne baggrund har vi ikke fundet anledning til at behandle forholdet mellem Sparekassen og Sparekassens garanter.

Mellem Sparebanken og den tidligere direktør Poul Blicher Johnsen pågår en voldgiftssag, der forventes afgjort i indeværende år.

Vores redegørelse er disponeret således:

Sammenfatning og konklusion er indeholdt i redegørelsens punkt 3.

I punkterne 4 – 7 har vi på grundlag af det til os udleverede materiale kortlagt en række faktiske forhold:

- Hændelsesforløbet omkring Sparekassens sammenbrud (punkt 4)
- Årsagerne til Sparekassens sammenbrud (punkt 5)
- Behandlingen af creditsager i Sparekassen (punkt 6)
- Finanstilsynets undersøgelser (punkt 7)

I de følgende punkter er foretaget en retlig vurdering af de forhold, der er omhandlet i Kommissoriet:

- Årsrapporterne for 2006, 2007, 2008 samt halvårsrapporten for 2008 (punkt 8)
- Ekstern revision (punkt 9)
- Direktionen (punkt 10)
- Bestyrelsen (punkt 11)
- Nærmere om ansvarsgrundlaget for direktion, bestyrelse og revision (punkt 12)

3. SAMMENFATNING OG KONKLUSION

3.1 Årsagerne til Sparekassens sammenbrud

Det er vores vurdering, at Sparekassens sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af følgende faktorer:

- Sparekassens høje risikoprofil,
- Sparekassens mangelfulde kreditstyring og creditsagsbehandling, samt
- den negative udvikling på ejendomsmarkedet og den efterfølgende globale finanskriser.

Vi har foretaget en nærmere vurdering af de to første faktorer, der begge kan henregnes til Sparekassens egne forhold. De sidstnævnte faktorer skyldes udefrakommende omstændigheder. Det er vores vurdering, at en væsentlig del af Sparekassens samlede tab var forårsaget af de faktorer, der knytter sig til Sparekassens egne forhold.

3.1.1 Sparekassens høje risikoprofil

Gennem mange år var Sparekassen en lokal sparekasse med fokus på kunder fra Løkken og omegn. Sparekassens børneopsparingsprodukt, der gav indskyderne en markedsrettet høj rente, havde tiltrukket betydelige indskud fra hele landet, og Sparekassen fik derudover løbende tilført betragtelig garantikapital. Dette affødte indtil 2006 et stort indlånsoverskud, som Sparekassen havde placeret i obligationer.

Sparekassens bestyrelse traf i 2005 efter indstilling fra direktionen en beslutning om, at Sparekassens store fondsbeholdning på ca. 600 mio. kr. skulle realiseres til fordel for "sikre og merindtægtsgivende udlån". Sparekassen udviklede sig fra at være en lokal sparekasse til tillige at yde lån til kunder uden for Sparekassens lokalområde.

Beslutningen medførte, at Sparekassen i årene 2005 – 2008 øgede udlånet med ca. 1 mia. kr., svarende til en udlånsvækst på ca. 200 %. Udlånsstrategien blev fastholdt til trods for Finanstilsynets advarsler i både 2006 og 2008 om risikoen ved Sparekassens markante udlånsvækst, herunder om den erfaringsmæssige sammenhæng mellem stor udlånsvækst og dårlig kreditbonitet.

Udlånsstrategien resulterede i en række store og risikofyldte udlån til ejendomssektoren. En række af disse store engagementer er efterfølgende blevet nødlidende.

3.1.2 Den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling

Bestyrelsens beslutning om at nedbringe Sparekassens beholdning af obligationer til fordel for "sikre og merindtægtsgivende udlån" forudsatte, at Sparekassen havde en kreditororganisation og kreditsagsbehandling, der kunne håndtere disse nye og store udlån.

Vores undersøgelse har vist, at Sparekassens ledelse manglede overblik over og indsigt i omfanget af de risici, som de store udlån påførte Sparekassen, og at der ikke blev iagttaget en bankmæssig forsvarlig kreditstyring og kreditsagsbehandling. Dette kom blandt andet til udtryk ved:

- et meget stort antal bevillinger foretaget af direktionen som presserende bevillinger,
- manglende eller utilstrækkelige forretningsgange,
- mangelfuld kreditsagsbehandling, og
- en meget høj koncentration af store engagementer inden for ejendomssektoren.

Den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling skyldtes efter vores opfattelse blandt andet, at der ikke i Sparekassen har været nogen selvstændig og uafhængig kreditfunktion ligesom Sparekassen ikke havde de fornødne ressourcer til en bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling.

Såfremt Sparekassens ledelse havde sikret en kvalificeret kreditstyring og kreditsagsbehandling, er det vores vurdering, at en række af de store udlånsengagementer ikke var blevet bevilget eller bevilget med mindre beløb.

3.2 Hvem har ansvaret for Sparekassens sammenbrud

3.2.1 Direktør Poul Blicher Johnsen

Vi finder det kritisabelt, at Poul Blicher Johnsen har undladt

- at drage omsorg for en forsvarlig implementering af beslutningen om en øget udlåns-vækst,
- at føre et forsvarligt tilsyn med erhvervsafdelingens og erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensens kreditsagsbehandling og opfølgning på Sparekassens store udlånsengagementer,
- at orientere bestyrelsen om svaghederne i Sparekassens kreditororganisation og kreditsagsbehandling, og den som følge deraf stærkt forøgede kreditrisiko på Sparekassens store udlånsengagementer, og
- at respektere § 70-instruksens undtagelsesbestemmelse om presserende bevillinger gennem misbrug af denne bevillingskompetence.

Det er vores vurdering, at Poul Blicher Johnsen ved sine handlinger og undladelser har overtrådt den dagældende aktieselskabslovs (ASL) § 54 samt lov om finansiel virksomhed (FIL) § 71, og at hans handlinger og undladelser kan tilregnes ham som uagtsomt. Han er derfor erstatningsansvarlig overfor den del af Sparekassens tab, der er forårsaget derved.

3.2.2 Bestyrelsen

Gennemgangen af bestyrelsens forhandlingsprotokol efterlader det indtryk, at bestyrelsen generelt har forholdt sig passiv overfor direktionens ledelse af Sparekassen. Det havde været ønskeligt og kan i nogen grad kritiseres, at bestyrelsen ikke før efteråret 2008 har været mere aktiv i bestyrelsesarbejdet, men vi finder ikke tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at bestyrelsen har udvist en ansvarspådragende adfærd.

Det er derimod vores vurdering, at Sparekassens bestyrelse har handlet ansvarspådragende overfor Sparekassen ved i hele undersøgelsesperioden at have accepteret direktionens udstrakte anvendelse af presserende bevillinger. Ansvarsvurderingen skal foretages konkret for hvert bestyrelsesmedlem.

3.2.3 Revisionen

Det kontrolmiljø og kontrolsystem, som Sparekassen overfor omverdenen fremstillede som kernen i visionen for Sparekassens virksomhed, afspejlede ikke de reelle forhold, der var karakteriseret ved mangelfulde forretningsgange på kreditområdet samt mangelfuld kreditstyring og kreditsagsbehandling, herunder manglende interne kontrolforanstaltninger.

De kritisable forhold havde en sådan karakter og omfang, at de efter vores vurdering burde have været identificeret af revisionen og rapporteret til bestyrelsen i revisionsprotokollen til årsrapporten 2007, således at bestyrelsen var blevet advaret og havde fået mulighed for at gribe ind. Sparekassens manglende interne revision medførte efter vores opfattelse i særlig grad et krav til den eksterne revision om en grundig revisionsplanlægning med omhyggelige udførte revisionshandlinger, herunder med henblik på en vurdering af organisation, forretningsgange og kontrolprocedurer.

Det er samlet vores vurdering, at Sparekassens revisorer i 2007 ikke har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

3.3 Nærmere om ansvarsfordelingen

Direktør Poul Blicher Johnsen, bestyrelsen og revisionen har alle et medansvar for Sparekassens sammenbrud. Gennem deres handlinger og undladelser har de pådraget sig et erstatningsansvar over for det tab, som Sparekassen har lidt som følge deraf.

Når der er flere skadevoldere, hæfter de som udgangspunkt solidarisk for tabet. Det er op til domstolene i det indbyrdes forhold at fordele ansvaret mellem flere skadevoldere i forhold til graden af den udviste skyld, samt efter hvor stor en del af Sparekassens tab, der kan henføres til den enkeltes ansvarspådragende handlinger og undladelser. Erstatningen kan nedsættes, når dette findes rimeligt under hensyntagen til skyldgraden, skadens størrelse og omstændighederne i øvrigt.

Det er ikke på det foreliggende grundlag muligt for os at vurdere størrelsen af Sparekassens tab samt hvorledes erstatningsansvaret bør fordeles mellem de forskellige skadevoldere.

3.4 Har årsrapporterne for 2006, 2007, 2008 samt halvårsrapporten for 2008 været retvisende?

3.4.1 Årsrapport 2006

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der ultimo 2006 på individuelle engagementer var indtruffet objektivt konstaterbare værdiforringelser (OIV) med sådanne krav til nedskrivninger, at årsrapporten var fejlbehæftet.

Vi finder, at det i ledelsesberetningen burde have været oplyst, at den betydelige udlånsvækst for en stor dels vedkommende fandt sted inden for ejendomssektoren. Det er dog vores vurdering, at der ikke foreligger grundlag for at fastslå, at ledelsesberetningen – og dermed årsrapporten – ikke var retvisende.

3.4.2 Årsrapport 2007

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der ultimo 2007 på individuelle engagementer var indtruffet OIV med sådanne krav til nedskrivninger, at årsrapporten var fejlbehæftet.

Det er derimod vores samlede vurdering, at årsrapporten ikke giver et retvisende billede af Sparekassen, idet ledelsesberetningens oplysninger om Sparekassens risikoprofil ikke opfylder kravene til relevante og pålidelige oplysninger til støtte for regnskabsbrugernes økonomiske beslutninger, herunder ved at give en dækkende beskrivelse af de væsentlige risici og usikkerhedsfaktorer, som Sparekassen kunne påvirkes af.

Direktionen og bestyrelsen har ansvaret for at aflægge årsrapporten retvisende.

Det er vores vurdering, at Sparekassens direktion ikke har levet op til dette krav, idet direktionen kendte eller burde have kendt til de beskrevne kritisable forhold, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

På det foreliggende grundlag finder vi derimod ikke, at bestyrelsen har handlet ansvarspådragende. Vi lægger herved til grund, at bestyrelsen efter vores opfattelse hverken gennem direktionen eller gennem revisionen, herunder ved tilførsler i revisionsprotokollen, har modtaget sådanne oplysninger eller advarsler, der på tilstrækkelig sikker måde har gjort det klart for bestyrelsen, at årsrapporten i den foreliggende form ikke var retvisende.

Sparekassens revisorer, der ved en fyldestgørende revision burde have fået kendskab til de beskrevne kritisable forhold, har revideret årsrapporten for 2007 og afgivet revisionspåtegning på denne uden forbehold eller supplerende oplysninger. Det er vores vurdering, at Sparekassens revisorer derved har overtrådt god revisionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

3.4.3 Halvårsrapport 2008

Det er vores vurdering, at halvårsrapporten 2008 ikke er retvisende, idet Sparekassens nedskrivningsbehov ikke anses for korrekt afdækket, ligesom man efterlader regnskabsbrugerne, herunder garantierne, med et forskønnet indtryk af Sparekassens reelle stilling.

Det er på det foreliggende grundlag vores vurdering, at direktionen og bestyrelsen har handlet ansvarspådragende over for Sparekassen.

3.4.4 Årsrapport 2008

Årsrapporten blev udarbejdet i lyset af den opståede situation, hvor Sparekassens egenkapital var tabt, og en overdragelse til Finansiell Stabilitet var den eneste farbare vej for en videreførelse af Sparekassens aktivitet.

Vi finder på denne baggrund ikke anledning til at fremkomme med en vurdering af årsrapporten for 2008.

4. HÆNDELSESFORLØBET OMKRING SPAREKASSENS SAMMENBRUD

Årsrapporterne for 2006 og 2007 viste et resultat før skat på henholdsvis 43,4 mio. kr. og 38,9 mio. kr. Faldet fra 2006 til 2007 var primært begrundet i en negativ kursregulering på værdipapirer, idet Sparekassens øvrige områder havde haft en positiv indtjeningsmæssig udvikling. Udlån og garantier var fra primo 2006 til ultimo 2007 steget fra 1,381 mia. kr. til 2,791 mia. kr. (en stigning på 102 %). Nedskrivninger på udlån og tilgodehavender m.v. var i årene indtægtsført med henholdsvis 3,1 mio. kr. og 1,3 mio. kr. På baggrund af den generelle afmatning i samfundet m.v. forventedes et resultat i 2008 på 35-40 mio. kr. (ekskl. kursreguleringer, nedskrivninger og skat).

Halvårsrapporten pr. 30. juni 2008 viste et negativt resultat før skat på 660 t.kr. I halvårsrapporten var negativ kursregulering medtaget med 14,3 mio. kr. Nedskrivning på udlån og tilgodehavender m.v. udgjorde 7,8 mio. kr. Solvensprocenten var opgjort til 17,7 %. For året fastholdtes den budgetterede basisindtjening på 40 mio. kr. Sparekassen forventede dels en positiv forbedring i kursreguleringerne, og dels at der ikke i andet halvår ville komme yderligere nedskrivninger.

På et bestyrelsesmøde den 21. januar 2009 blev udkast til årsrapport for 2008 gennemgået. Udkastet viste et underskud på 66 mio. kr. Nedskrivninger udgjorde 76 mio. kr.

Den 10. februar 2009 afholdtes et ekstraordinært bestyrelsesmøde, hvor revisionen oplyste, at der efter en ekstraordinær gennemgang af Sparekassens 32 største engagementer var konstateret et nedskrivningsbehov på yderligere 127,5 mio. kr., og at Sparekassen herefter formentlig ikke opfyldte solvenskravet. Finanstilsynet blev orienteret herom den følgende dag.

På bestyrelsesmødet den 15. februar 2009 besluttede bestyrelsen at bortvise direktør Poul Blicher Johnsen.

Den 1. marts 2009 indgik Sparekassen en rammeaftale med Finansiell Stabilitet.

Årsrapporten for 2008, der blev aflagt den 19. marts 2009 som ikke going concern, udviste et negativt resultat før skat på 407 mio. kr. og en egenkapitalen på 0 kr. Nedskrivninger på udlån og tilgodehavender m.v. udgjorde nu i alt 254 mio. kr.

Den 25. marts 2009 godkendte Sparekassens repræsentantskab en betinget overdragelsesaftale mellem Sparekassen og Sparebanken. Aftalen var betinget af Finanstilsynets godkendelse, der forelå den 26. marts 2009.

Den 31. marts 2009 meddelte Finansiell Stabilitet, at kerneaktiviteterne i den tidligere Sparekasse var solgt til Nordjyske Bank pr. 1. april 2009. Overdragelsen omfattede en udlånsportefølje på 1 mia. kr., garantier for 0,2 mia. kr. og et samlet indlån på 1,2 mia. kr. Overdragelsen var betinget af Finanstilsynets godkendelse, der forelå den 28. april 2009. Fra

efteråret 2008 og frem til Sparekassens sammenbrud havde bestyrelsen drøftet muligheden for at fusionere med et andet pengeinstitut, og der blev med stigende intensitet løbende afholdt drøftelser med potentielle fusionspartnere. Disse drøftelser viste sig dog resultatløse.

Den 22. juni 2009 oplyste Sparebanken, at der var konstateret behov for yderligere nedskrivninger på 410 mio. kr.

Den 14. december 2009 oplyste Sparebanken, at der var konstateret behov for yderligere nedskrivninger på ca. 120 mio. kr., hvorefter de samlede nedskrivninger udgjorde ca. 950 mio. kr. ud af et samlet udlån på knap 1,5 mia. kr.

5. ÅRSAGERNE TIL SPAREKASSENS SAMMENBRUD

5.1 Sparekassens forretningsområde

Gennem mange år var Sparekassen en lokal sparekasse med fokus på kunder fra Løkken og omegn. Sparekassens børneopsparingsprodukt, der gav indskyderne en markedsræssig høj rente, tiltrak betydelige indskud fra hele landet, og Sparekassen fik derudover løbende tilført betragtelig garantikapital. Dette affødte indtil 2006 et stort indlånsoverskud, som Sparekassen havde placeret i obligationer.

Den 25. januar 2005 besluttede bestyrelsen en ny strategi, hvorefter Sparekassens beholdning af obligationer skulle nedbringes til fordel for "sikre og merindtægtsgivende udlån". Siden da har Sparekassen udviklet sig fra at være en lokal sparekasse til tillige at yde lån til kunder uden for Sparekassens lokalområde.

5.2 Nærmere om de konstaterede tab på udlån og garantier

På vores anmodning har Sparebanken udarbejdet en oversigt over udviklingen i 13 af Sparekassens største engagementer. Oversigten vedlægges som **bilag 3**. Det fremgår af denne oversigt, at:

- saldoen på disse 13 engagementer pr. 31. december 2006, 2007 og 2008 udgjorde henholdsvis 482 mio. kr., 854 mio. kr. og 858 mio. kr.,
- 11 af de 13 kunder var kunder i hele perioden 31. december 2006 til 31. december 2008. De resterende 2 blev først kunder i 2007, samt
- 9 af de 11 kunder pr. 31. december 2006 øgede deres engagement betragteligt i 2007. I 3 tilfælde blev engagementet mere end fordoblet.

Nedskrivninger på disse engagementer udgjorde pr. 31. december 2008 i alt 279 mio. kr.

Sparekassen foretog ingen nedskrivninger på disse engagementer i 2006 eller 2007.

5.3 Hovedårsagerne til Sparekassens sammenbrud

Det er vores vurdering, at Sparekassens sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af følgende faktorer:

- Sparekassens høje risikoprofil (punkt 5.4),
- Sparekassens mangelfulde kreditstyring og creditsagsbehandling (punkt 5.5), samt

- den negative udvikling på ejendomsmarkedet og den efterfølgende globale finanskriser (punkt 5.7).

5.4 Sparekassens høje risikoprofil

Sparekassen har i undersøgelsesperioden været kendetegnet ved

- en betydelig vækst i udlån og garantier (punkt 5.4.1), samt
- en betydelig satsning på markedet for finansiering af fast ejendom (punkt 5.4.2).

Bestyrelsens beslutning om at nedbringe Sparekassens beholdning af obligationer til fordel for merindtægtsgivende udlån resulterede i mange og relativt store og risikobetonede engagementer indenfor ejendomssektoren. En række af Sparekassens store engagementer er efterfølgende blevet nødlidende.

Sparekassen tiltrak mange nye kunder uden for Sparekassens lokalområde.

5.4.1 Sparekassens betydelige vækst i udlån og garantier

Sparekassens vækst fremgår af følgende nøgletal fra årsrapporten 2008:

	2004	2005	2006	2007	2008
Indlån	839	1.096	1.070	1.178	1.455
Gæld til kreditinstitutter og centralbanker	8	11	89	204	222
Udlån	476	686	1.134	1.510	1.475
Garantier m.v.	421	695	1.011	1.281	1.001
Resultat før skat	6	40	43	39	-407
Egenkapital	172	235	336	450	---
Balancesum	1.044	1.374	1.522	1.862	1.750
Solvensprocent	16,3 %	14,3 %	14,9 %	17,1 %	---
Overdækning i forhold til lovkrav om likviditet	313,9 %	166,9 %	8,9 %	8,7 %	36,4 %

Den høje vækst i udlån og garantier var langt over gennemsnittet i sammenlignelige pengeinstitutter.

5.4.2 Udlånene til ejendomssektoren

I årsrapporten for 2006 anførtes om væksten:

"I takt med en p.t. meget positiv udvikling i sparekassens tilgang af (af) nye kunder og en høj aktivitet i lokalsamfundet, er sparekassens udlån (er) steget med 62 % til 1,110 mia. kr.

...

Udlån og garantier er fordelt med 1,5 mia. kr. til erhverv og 600 mio. kr. til privat."

Tilsvarende oplysninger blev anført i årsrapporten for 2007, hvor udlånet var steget 34 % fra 1,1 mia. kr. til 1,5 mia. kr. Udlån og garantier var fordelt med 2,1 mia. kr. til erhverv og 0,7 mia. kr. til private.

Finanstilsynet konstaterede ved sin ordinære undersøgelse i juni/juli 2008, at en meget stor del af Sparekassens udlånsvækst rettede sig mod ejendomssektoren. Det anførtes om disse engagementer:

"For en stor del af disse ejendomsengagementers vedkommende er der tale om meget komplicerede engagementer, hvor der for flere af engagementernes vedkommende er en betydelig blanco, og hvor den reelle værdi af sparekassens sikkerheder for disse udlån er meget usikker. Herudover er en del af de involverede selskabers interne værdi, rentabilitet af deres aktiviteter samt likviditetsmæssige situation problematisk."

Finanstilsynet meddelte ved brev af 25. september 2008, at Sparekassens samlede bruttoeksponering, (før fradrag af sikkerheder) mod ejendomsrelaterede engagementer opgjort i foråret 2008, udgjorde 252 % af basiskapitalen. Nettoeksponeringen (efter fradrag af sikkerheder) udgjorde 176 %. Til sammenligning udgjorde medianen for øvrige undersøgte pengeinstitutter henholdsvis 110 % og 59 %.

5-5 Sparekassens mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling

I forbindelse med Finanstilsynets undersøgelse i juni/juli 2008 konstaterede Finanstilsynet,

"at sparekassens kreditstyring på flere punkter er særdeles mangelfuld. Engagementerne var langt fra tilstrækkeligt oplyst, idet der i flere sager ikke forelå det nødvendige økonomiske materiale til vurdering af engagementerne på betryggende vis."

På Sparekassens repræsentantskabsmøde den 25. marts 2009 erkendte bestyrelsesformanden i sin redegørelse, at der havde været svigt i kreditsagsbehandlingen. Formanden udtalte således:

"Under granskningerne er det tydeligt kommet frem, at der er svigt i behandlingen af mange af de dårlige udlånsengagementer. Direktøren og erhvervskundechefen har desværre ikke rygtet deres hverv godt nok, og de er ikke længere ansat i sparekassen."

Sparekassens manglende kreditstyring og kontrol blev påpeget allerede i forbindelse med Finanstilsynets ordinære undersøgelse i maj 2006. Ved Finanstilsynets undersøgelse i sommeren 2008 blev Sparekassen påbudt at udarbejde forretningsgange for bevilling af kreditter og kreditstyring. Finanstilsynet udarbejdede som opfølgning på denne undersøgelse et notat af 10. oktober 2008 om solvensbehovet i Sparekassen, hvori det anførtes:

"at der på flere centrale forretningsområder både manglede interne kontrolfunktioner samt fyldestgørende forretningsgange, samt at sparekassens ledelse mangler overblik over en del af sparekassens forretningsområde og de risici, som er forbundet hermed."

Det var endvidere Finanstilsynets opfattelse, at

"sparekassens vækst i forretningsvolumen er vokset fra sparekassens organisation, hvilket indebærer betydelige risiko for, at sparekassen kan komme til at lide tab på sine forretninger."

Den 20. november 2008 afleverede Advokaterne Amtmandstoft en af bestyrelsen bestilt rapport vedrørende juridisk gennemgang og vurdering af en række engagementer, der var udvalgt af Sparekassen.

Rapporten anbefalede Sparekassen, at

"der fremadrettet foretages en revision af de låne- og sikkerhedsdokumenter, som sparekassen generelt anvender, idet der herigennem opstår en større sikkerhed, gennemskuelig og mulighed for effektiv opfølgning i en misligholdelsessituation."

Den 31. januar 2009 blev advokat Erik Bo Sørensen og statsautoriseret revisor Morten Ovesen af bestyrelsen anmodet om at foretage en gennemgang af Sparekassens 20-30 største engagementer. Advokat Erik Bo Sørensen har over for os oplyst, at han ved gennemgangen konstaterede et udstrakt behov for rekonstruktion af lånesagsmapperne, idet sagerne var rodede, og der manglende væsentlige oplysninger.

I årsrapporten for 2008 anførtes om udviklingen i nedskrivningsbehovet i 2008:

"De store nedskrivninger skyldes ikke kun konjunkturbestemte forhold, idet vi har måtte konstatere at interne kontroller og forretningsgange har svigtet og ført til bortvisning af sparekassens direktør."

Vi har ved gennemgang af enkelte større engagementer fået bekræftet den manglende kreditstyring og kreditsagsbehandling.

Den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling har givet sig udslag i blandt andet

- et stort antal bevillinger foretaget af direktionen som "presserende tilfælde",
- mangelfuld sagsbehandling i kreditsager, herunder i form af
 - mangelfuldt bevillingsgrundlag for bevilling af større engagementer,
 - manglende iagttagelse af sikringsakter,
 - manglende løbende økonomisk opfølgning og kontrol,
 - mangelfuld risikovurdering på konsolideret grundlag, og
 - mangelfulde sagsmapper m.v.

Den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling skyldes efter vores opfattelse blandt andet, at Sparekassen ikke på det operationelle plan havde den fornødne kvalificerede bemanding til at sikre en tilstrækkelig og forsvarlig kreditsagsbehandling. I praksis blev en betydelig del af de store og senere tabsgivende engagementer efter det oplyste akkvireret og behandlet af erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensen. Det er vores vurdering, at etableringen af en selvstændig kreditfunktion, adskilt fra Sparekassens erhvervsafdeling, og med tilførsel af yderligere ressourcer til kreditsagsbehandlingen, var forudsætningen for, at behandlingen af disse store og ofte komplicerede lånesager kunne ske på betryggende vis.

Lånene blev i vid udstrækning bevilget af direktionen og efterfølgende forelagt for bestyrelsen som "presserende tilfælde" i henhold til § 70-instruksen. Det fremgår ikke af referaterne, hvorvidt bestyrelsen i forbindelse med efterbevillingerne foretog en reel gennemgang og vurdering af engagementerne. Af **bilag 4** fremgår, at de "presserende tilfælde" udgjorde ca. 60 % af de lånesager, der henhørte under bestyrelsens bevillingskompetence.

Det er vores vurdering, at den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling har været en væsentlig medvirkende årsag til de store tab, der blev konstateret i forbindelse med Sparekassens sammenbrud.

Kreditsagernes behandling er nærmere beskrevet i punkt 6.

5.6 Sparekassens opgørelse af solvens

I års- og halvårsrapporterne er Sparekassens solvens opgjort som følger:

30/6 2006	31/12 2006	30/6 2007	31/12 2007	30/6 2008	31/12 2008
12,0 %	14,9 %	17,0 %	17,1 %	17,7 %	---

Sparekassen årsrapporter, revisionsprotokollater og halvårsrapporter indeholdt ikke konsekvent opgørelse af solvensbehovet. Dog blev der i undersøgelsesperioden løbende foretaget indberetning heraf til Finanstilsynet.

Finanstilsynet påpegede ved begge de ordinære undersøgelser af Sparekassen i 2006 og 2008, at Sparekassens beregning af solvensbehovet ikke inddrog koncentrationen af de risici, som Sparekassen havde påtaget sig og forventede at påtage sig i fremtiden, herunder udlån til risikofyldte brancher. Ved begge undersøgelser blev Sparekassen påbudt at foretage ny beregning af solvensbehovet.

I revisionsprotokollen til årsrapporten for 2006 anførte revisor, at Sparekassen i solvensberegningen pr. 30. juni 2006 havde hævet solvensbehovet med 0,25 % til dækning af risikokoncentrationen.

Som opfølgning på undersøgelsen i juni/juli 2008 oplyste Sparekassen i brev af 9. oktober 2008, at Sparekassen i beregningen af solvensbehovet for 30. september 2008 havde medtaget et tillæg på i alt 2,6 % som følge af koncentrationen af store engagementer og udlån til ejendomsbranchen m.v.

5.7 Den negative udvikling på ejendomsmarkedet

Den negative konjunkturudvikling på ejendomsmarkedet medførte økonomiske problemer for Sparekassens ejendomskunder, og flere kunder gik konkurs. Sparekassen var særlig sårbar overfor denne negative udvikling.

Efter beslutningen om at øge udlån uden for Sparekassens lokalområde tog Sparekassen aktivt del i den optimisme og risikovillighed, der havde været gældende i adskillige år, hjulpet godt på vej af gode konjunkturer og et stabilt lavt renteniveau.

Udviklingen på det amerikanske boligmarked førte igennem 2007 til en øget tilbageholdenhed med udlån på interbankmarkedet, hvilket igen førte til stigende renter og faldende priser på fast ejendom m.m.

Den stigende uro på de finansielle markeder udløste en global finansiell krise, der i løbet af 2008 ramte hele det finansielle marked med en kraft, som næppe nogen med rimelighed havde kunnet forudse. Hele den danske banksektor fik med få undtagelser betydelige vanskeligheder, hvorfor det var nødvendigt med hjælp fra statens bankpakke. En række banker og sparekasser har desuagtet ikke kunne overleve som selvstændige pengeinstitutter.

Trods Sparekassens mulighed for i høj grad selv at finansiere udlånsvæksten ramte finans-krisen Sparekassen hårdt, idet en række af Sparekassens store ejendomsengagementer måtte nedskrives kraftigt som følge af konstaterede OIV.

5.8 Samspelet mellem de forskellige årsager

Det er ikke muligt at kvantificere, hvilken andel de nævnte faktorer har haft på Sparekassens sammenbrud, men de har alle været en medvirkende årsag hertil. Sparekassens strategiske beslutning om at øge udlånporteføljen, den høje risikoprofil og den betydelige eksponering på ejendomsmarkedet forudsatte en kreditstruktur med forretningsgange og kontroller, der kunne sikre en bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling samt en effektiv løbende opfølgning og kreditstyring på engagementerne. Dette ville efter vores vurdering have medført, at en række af de store udlånsengagementer ikke var blevet bevilget eller bevilget med mindre beløb.

6. BEHANDLINGEN AF KREDITSAGER I SPAREKASSEN

6.1 Indledning

Det fremgår af punkt 5, at en betydelig medvirkende årsag til Sparekassens sammenbrud og tab var de store udlån til erhvervs kunder inden for ejendomssektoren.

I dette punkt vil behandlingen af creditsager i Sparekassen blive nærmere beskrevet.

6.2 Kreditororganisationen i Sparekassen

Sparekassens kreditororganisation i 2006-2009 var følgende:

Bestyrelsen:

- Poul Sørensen (formand, indtrådt før 27. februar 1991 og tiltrådt som formand den 5. oktober 2006)
- Leo Christoffersen (næstformand, indtrådt den 20. juni 1991 og tiltrådt som næstformand 20. marts 2002)
- Arne Andreas Brogaard (indtrådt den 19. april 2004)
- Tom Hertel (indtrådt den 15. marts 2006)
- Mogens Gjerløv (indtrådt den 26. marts 2008)
- Knud Sørensen Rødbro (indtrådt den 2. marts 1995)
- Susanne Haastrup (medarbejdervalgt, indtrådt den 1. april 2007)
- Birgitte Gaarden (medarbejdervalgt, indtrådt den 1. april 2007)
- Kristian Larsen (medarbejdervalgt, indtrådt den 1. april 2007)
- Verner Jensen (indtrådt før 27. februar 1991 og udtrådt den 26. marts 2008)
- Tommy Krogh Jensen (indtrådt den 13. maj 1997 og udtrådt den 26. marts 2008)
- Kaj Larsen (indtrådt før 27. februar 1991 og udtrådt den 21. marts 2007)
- Finn Aagaard (indtrådt den 20. marts 2002 og udtrådt den 15. marts 2006)
- Svend Østergaard Drivsholm (indtrådt før 27. februar 1991 og udtrådt den 15. marts 2006)

Direktionen:

- Poul Blicher Johnsen (tiltrådt den 1. februar 1991 som direktør og bortvist den 15. februar 2009)

Ledende medarbejdere:

- Thomas Bjørn Mortensen, erhvervskundechef (pr. 1. juli 2005 udnævnt til erhvervskundechef, suspenderet i januar 2009 og fratrukket i februar 2009)
- Hans Jørgen Christoffersen, landbrugskundechef (fratrædt pr. 31. januar 2009)
- Jens-Jørgen Jensen, souschef (medio 2005 udnævnt til souschef)

Sparekassen havde ikke nogen selvstændig kreditfunktion. Rollen som kreditchef blev varetaget af Sparekassens direktør Poul Blicher Johnsen.

6.3 § 70-instruksen

I henhold til FIL § 70 påhviler det Sparekassens bestyrelse at udfærdige skriftlige retningslinjer for Sparekassens væsentligste aktivitetsområder, hvori bestyrelsen fastlægger arbejdsdelingen mellem bestyrelsen og direktionen, den såkaldte "§ 70-instrukts". Denne bestemmelse supplerer den dagældende ASL § 54. I forbindelse med vores undersøgelse har vi gennemgået bestyrelsens § 70-instrukts, som blev vedtaget på bestyrelsesmøderne henholdsvis den 10. januar 2006, 20. november 2007 og 25. november 2008. Instrukserne er i det væsentlige enslydende.

Sparekassens § 70-instrukts indeholdt følgende delinstrukser:

- Kreditinstrukts
- Instrukts for renterisiko og fonds
- Udlandsinstrukts
- Likviditetsinstrukts
- Rapportering til bestyrelsen
- Kapitaldækning og solvens (indført den 20. november 2007)
- Kommunikationsstrategi (indført den 20. november 2007)

Direktionens bevillingskompetence fremgår af kreditinstruktsen, jf. nærmere nedenfor.

Bestyrelsens § 70-instrukts suppleres af direktør Poul Blicher Johnsens ansættelseskontrakt.

6.4 Kreditpolitik m.v.

Frem til januar 2005 var Sparekassen fokuseret på at være en lokal sparekasse.

Bestyrelsen vedtog den 25. januar 2005 en ny strategi for perioden 2005 – 2008. Strategien udmøntede sig blandt andet i, hvad der i Sparekassens brev til Finanstilsynet af 11. november 2006 blev omtalt som:

"direktionens indstilling og efterfølgende bestyrelsens beslutning om, at sparekassens voldsomme fondsbeholdning på dengang næsten 600 mio. skulle reduceres til fordel for sikre og merindtægtsgivende udlån."

På samme bestyrelsesmøde godkendte bestyrelsen en kreditpolitik for Sparekassen. Kreditpolitikken udgjorde en 11 siders generel beskrivelse af regler og forskrifter på udlånsområdet. Om Sparekassens valg af markedsområde fremgår blandt andet:

"Der bevilges primært udlånsengagement til kunder med en aktuel eller tidligere tilknytning til sparekassens naturlige markedsområde."

Secundært bevilges udlånsengagement til privatkunder i hele landet. Erhvervsengagementer kan bevilges udenfor sparekassens markedsområde, når det sker med største agtpågivenhed, og/eller når der i forvejen er nære relationer mellem sparekassen og debitor.

Det understreges, at hensynet til sparekassens dækningsbidrag på kundeengagementer aldrig må ske på bekostning af slækkede krav til risikovurdering og sikkerhedsstillelse for det pågældende engagement."

Finanstilsynet konstaterede ved den ordinære undersøgelse i maj 2006, at Sparekassens kreditpolitik var en kombination af kreditpolitik og forretningsgang. Finanstilsynet meddelte som en risikoplysning, at kreditpolitikken burde indeholde retningslinjer for kreditgivning med hensyn til brancher, engagementsstørrelse samt hvor mange store engagementer sparekassen ønskede.

Finanstilsynet konstaterede det samme ved den ordinære undersøgelse i juni/juli 2008, hvorfor Sparekassen blev pålagt at revurdere og omskrive kreditpolitikken, så indholdet heraf svarede til en egentlig kreditpolitik. Finanstilsynet konstaterede endvidere efter en gennemgang af Sparekassens kreditter, at Sparekassens faktiske eksponering på kreditområdet ikke var i overensstemmelse med indholdet af Sparekassens kreditpolitik med hensyn til fordeling på privat- og erhvervs-kunder samt branchefordeling m.v. Sparekassen blev derfor påbudt at ajourføre kreditpolitikken således, at den svarede til Sparekassens faktiske eksponering på kreditområdet.

Fra kreditpolitikken af 25. januar 2005 skal særligt fremhæves:

- *"Enhver kreditgivning til såvel private som erhverv bygger på en grundig vurdering af kundens evne og vilje til at overholde de påtagne forpligtelser, herunder det ansøgte."*
- *"Det må tilstræbes, at der til enhver tid opnåes den bedst mulige sikkerhed i debtors ubelånte aktiver."*,
- *"Værdiansættelsen af sikkerheder sker efter de retningslinjer, som fremgår af sikkerhedsbeskrivelse af 26.2.2003 eller senere."*,
- *"Grundlaget for kreditgivning til erhvervs-kunder er som hovedregel seneste års-regnskab + evt. revisionsprotokol. Kreditvurderingen skal dog suppleres med drifts- og likviditetsbudgetter for min. det kommende år. Materialet skal være troværdig og være en styrke i lånebehandlingen."*,
- *"Ethvert erhvervsengagement tages som hovedregel op til revurdering én gang årligt i forbindelse med regnskabsmøde."*,
- *"Bevilling af engagementer alene på basis af stillede sikkerheder kan foretages undtagelsesvis."*,
- *"Bevilling af engagement sker ved mundtlig forhandling og efterfølgende via skriftlige aftaler."*,
- *"En rebevilling skal sidestilles med en nybevilling, og er også underlagt de samme dokumentationskrav. I låneindstillingen anføres, at der er tale om forlængelse af et bestående engagement."*, og
- *"Grundlag for enhver bevilling er, at låneindstilling og sikkerhedsoversigt udfyldes for at danne grundlag for afslag eller tilsagn."*

Den 25. november 2008 godkendte bestyrelsen en revideret kreditpolitik, hvorfra følgende skal fremhæves:

- "Løkken Sparekasse servicerer såvel private som erhvervskunder i Danmark. Uden for vores lokale markedsområde tilstræbes størst mulig geografisk spredning.", og
- "Uden for lokalområdet tilstræbes størst mulig spredning i kundetyper. Vi ønsker ikke, at nogen branche vægter mere end 20 % af vores samlede udlån."

6.5 Sparekassens forretningsgange

Den 20. november 2007 vedtog bestyrelsen en revideret § 70-instruks, der indeholdt følgende tilføjelse til direktionens kreditinstruks (punkt 2.3.11):

"Direktionen skal sikre, at instituttet har passende interne procedurer til kontrol af, at kreditpolitikken(s) efterleves af pengeinstituttets medarbejdere."

Finanstilsynet konstaterede ved undersøgelsen i juni/juli 2008, at Sparekassen ikke havde nogen egentlige forretningsgange for bevilling af kreditter og kreditstyring. Endvidere var Sparekassens forretningsgang for værdiansættelse af sikkerheder særdeles kortfattet. Sparekassen blev derfor påbudt at udarbejde og revurdere disse forretningsgange.

I november 2008 udarbejdede Sparekassen følgende forretningsgange, der blev fremsendt til Finanstilsynet:

- Forretningsgang for bevilling af kreditter
- Forretningsgang for kreditstyring
- Forretningsgang for værdiansættelse af sikkerheder

6.6 Bevillingskompetence

Det er bestyrelsen, der har den overordnede kompetence til at bevilge lån i Sparekassen. Det fremgår af undersøgelsesperiodens § 70-instrukser fra bestyrelsen til direktionen, at det tilkom bestyrelsen at gennemgå, vurdere og bevilge betydende engagementer, samt fastsætte Sparekassens samlede risiko og branchefordeling.

Bestyrelsen har i § 70-instrukserne bemyndiget direktionen til at bevilge lån indenfor nærmere angivne rammer. Fra bemyndigelsen frem til november 2008 skal fremhæves:

- "Direktionen kan bevilge lån, kreditter og garantier af enhver art i henhold til pengeinstituttets kreditpolitik når debitors samlede engagement før fradrag ikke bringes op over 5 mio. kr."
- "Direktionen kan endvidere bevilge forhøjelser af de af bestyrelsen bevilgede eller godkendte lån, kreditter og garantier af enhver art. Den samlede forhøjelse af det enkelte engagement må dog ikke overstige 25 % af det af bestyrelsen bevilgede eller godkendte beløb og må højst udgøre det i pkt. 2.3.1 nævnte beløb." (5 mio. kr.), og
- "Direktionen kan i presserende tilfælde, hvor bestyrelsens godkendelse ikke kan indhentes, foretage bevillinger, der bringer et engagement op over de i denne instruks nævnte maksimumbeløb. Sådanne bevillinger skal forelægges bestyrelsen på det førstkommende bestyrelsesmøde, dog senest 4 uger efter bevilling."

Direktionen havde videredelegeret sin bevillingskompetence til ledende medarbejdere i Sparekassen med præcisering af den enkelte medarbejders bevillingskompetence med hensyn til det samlede engagement/lån, blanco element, betalingsgarantier, Totalkreditgaranti samt DLR-garanti. Erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensen havde en bevillingskompetence på 2 mio. kr. med et blanco element på op til 1 mio. kr.

Efter Finanstilsynets undersøgelse i juni/juli 2008 blev Sparekassen pålagt at tage stilling til, hvorvidt den af bestyrelsen fastsatte bevillingsgrænse for direktionen på 5 mio. kr. var tilstrækkelig. På denne baggrund forhøjedes direktionens bevillingskompetence den 25. november 2008 til 10 mio. kr.

6.7 Rapportering til bestyrelsen

I § 70-instruksen er det specificeret, at følgende kreditsager forelægges for bestyrelsen:

Til bevilling:

- Låneansøgninger vedrørende engagementer større end 5 mio. kr., og
- Låneansøgninger vedrørende personer omfattet af FIL § 78,

Til efterbevilling:

- Bevillinger foretaget af direktionen i henhold til § 70-instruksens bestemmelse om "presserende tilfælde",

Til efterretning:

- Bevillinger foretaget af direktionen i intervallet 2 til 5 mio. kr.

Rapportering til bestyrelsen blev forestået af direktør Poul Blicher Johnsen, der jævnligt var bistået af erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensen.

6.8 Kreditsagernes behandling i Sparekassen

Om Sparekassens kreditstyring og kreditsagsbehandling konstaterede Finanstilsynet i forbindelse med undersøgelsen i juni/juli 2008, at:

"sparekassens kreditstyring på flere punkter er særdeles mangelfuld. Engagementerne var langtfra tilstrækkeligt oplyst, idet der i flere sager ikke forelå det nødvendige økonomiske materiale til vurdering af engagementerne på betryggende vis.

...

Da sparekassen har haft en kraftig udlånsvækst og desuden har påtaget sig stadigt flere komplekse ejendomsengagementer, skal Finanstilsynet gøre opmærksom på vigtigheden af at forbedre sparekassens kreditstyring, idet sparekassen efter Finanstilsynets opfattelse har udvist betydelig risikovillighed i forbindelse med kreditgivningen."

Finanstilsynet påbød derfor Sparekassen at oprette en kreditfunktion, der i sin daglige funktion og opgaver var adskilt fra og uafhængig af erhvervsafdelingen. En ny kreditchef blev ansat pr. 1. marts 2009.

Vi har gennemgået udvalgte engagementer og har derved konstateret, at Sparekassens kreditsagsbehandling som beskrevet under punkt 5.5 har været mangelfuld.

6.9 Kreditsagernes behandling i bestyrelsen

Vi har gennemgået referaterne fra bestyrelsesmøderne i perioden januar 2006 til marts 2009. I perioden har bestyrelsen fået forelagt i alt 218 sager, jf. **bilag 4**, hvoraf det fremgår:

- Indstillet til bestyrelsens bevilling, herunder § 78-enga-

- gementer (heraf blev der givet afslag i 2 lånesager): 79 lånesager
- Foretaget af direktionen som "presserende tilfælde": 139 lånesager

Direktionens bevillingspraksis blev påtalt i forbindelse med Finanstilsynets gennemgang i maj 2006, og igen ved Finanstilsynets undersøgelse i juni/juli 2008, hvor bestyrelsen blev påbudt at foretage de bevillinger, der henhørte under bestyrelsen i henhold til § 70-instruksen.

Bestyrelsen har løbende modtaget månedsbalancer, og Sparekassens kvartalsvise indberetninger til Finanstilsynet af engagementer over 10 % af basiskapitalen med angivelse af blandt andet kundens navn og samlede engagementet. Af månedsbalancerne fremgik endvidere Sparekassens vækst i ind- og udlån. Bestyrelsen har endvidere hvert år på bestyrelsesmødet i november foretaget "aktiv eftersyn", jf. FIL § 71, af alle Sparekassens engagementer over 10 mio. kr. (i 2006 var beløbsgrænsen fastsat til 7 mio. kr.).

I revisionsprotokollatet til årsrapporterne har revisor løbende gennemgået Sparekassens 10 største engagementer med angivelse af blandt andet aktuelt træk og sikkerhedsstillelse.

7. FINANSTILSYNETS UNDERSØGELSER

Finanstilsynet foretog i perioden januar 2006 – marts 2009 to ordinære undersøgelser af Sparekassen, der førte til en række påbud og risikoplysninger. Endvidere var Finanstilsynet løbende i kontakt med Sparekassen blandt andet om Sparekassens likviditet og udlånsvækst primært inden for ejendomssektoren.

7.1 Finanstilsynets advarsel om prisudviklingen på fast ejendom og opgørelsen af solvensbehov i februar 2006

I et generelt brev til pengeinstitutterne af 3. februar 2006 til bestyrelsen og direktionen for Sparekassen advarede Finanstilsynet om prisudviklingen på fast ejendom og opgørelse af solvensbehov. Finanstilsynet anførte således:

"Det danske boligmarked er præget af en betydelig prisstigningstakst. I nogle områder er der endog meget betydelige stigninger. Dette giver anledning til bekymring for, om udviklingen er spekulativt drevet i et omfang, så der er tale om en prisboble, hvor de nuværende prisstigninger er drevet af forventninger om endnu højere priser i fremtiden. Også for andre typer af fast ejendom end de private ejerboliger har der i de senere år været betydelige prisstigninger.

...

Finanstilsynet gør derfor opmærksom på, at institutternes bestyrelse og direktion i deres risikovurdering ikke længere kan se bort fra den mulighed, at der kan være tale om en prisboble, og at der på et tidspunkt kan ske prisfald."

7.2 Finanstilsynets undersøgelse af Sparekassen i maj 2006

I perioden 15. til 19. maj 2006 gennemførte Finanstilsynet en ordinær undersøgelse af Sparekassen som led i det løbende tilsyn. Afrapportering med deltagelse af Sparekassens bestyrelse, direktion og eksterne revision fandt sted den 19. maj 2006. Rapport om undersøgelsen blev fremsendt til den samme personkreds den 23. juni 2006.

Finanstilsynet konstaterede, som ved seneste undersøgelse i juli 2002, at direktøren bevilgede for mange sager som hastesager i henhold til § 70-instruksens punkt 2.2.7 ("presserende tilfælde"). Finanstilsynet påtalte, at direktøren foretog for mange bevillinger større

end instruksgrænsen på 5 mio. kr., idet det fremgår af § 71-vejledningen, at det er bestyrelsen, der skal foretage bevillinger af de for Sparekassen betydende engagementer.

Finanstilsynet konstaterede endvidere, at direktionen i praksis ikke rapporterede om udviklingen i samtlige grænser, som var anført i § 70-instruksen. Sparekassen blev derfor pålagt at foretage rapportering til bestyrelsen i henhold til instruksen om direktionens rapporteringspligt.

På kreditområdet konstaterede Finanstilsynet, at Sparekassens kreditpolitik var en kombination af kreditpolitik og forretningsgang. Finanstilsynet anførte som en risikooplysning, at kreditpolitikken burde indeholde retningslinjer for kreditgivning med hensyn til brancher, engagementsstørrelse, samt hvor mange store engagementer Sparekassen ønskede. Som en yderligere risikooplysning oplyste Finanstilsynet, at Sparekassen ultimo marts 2006 havde den 9. største udlånsvækst og den 14. største vækst i summen af store engagementer i forhold til andre pengeinstitutter, samt at Sparekassen pr. 31. marts 2006 havde 13 engagementer større end 10 % af basiskapitalen.

Om engagementsgennemgangen anførtes, at der var foretaget en gennemgang omfattende Sparekassens 40 største engagementer, nye engagementer der efterfølgende oversteg indberetningsgrænsen på 7 mio. kr. samt samtlige § 78-engagementer. Endvidere gennemgik Finanstilsynet udvalgte engagementer fra Sparekassens nedskrivnings- eller overtræksliste.

Undersøgelsen gav anledning til, at Sparekassen blev pålagt at foretage en tilbageførsel af nedskrivninger pr. 30. juni 2006 på 5 engagementer med i alt ca. 2 mio. kr.

Finanstilsynet henledte Sparekassens opmærksomhed på 3 engagementer på hver ca. 9 mio. kr., hvor en negativ ændring i indtjenings- og/eller formueforhold kunne bevirke, at der opstod et nedskrivningsbehov.

7.3 Finanstilsynets advarsel i november 2006 om udlånsvækst og begrænset likviditet

Finanstilsynet advarede ved brev af 2. november 2006 om, at Sparekassen havde en betydelig stigning i udlånsporteføljen på 98 % i perioden ultimo juni 2005 til ultimo juni 2006. Til sammenligning udgjorde den gennemsnitlige vækst i udlån for alle pengeinstitutter i gruppe 1-4 22,6 %.

Finanstilsynet bemærkede,

"at det er Finanstilsynets erfaring, at der i mange tilfælde har været en sammenhæng mellem stor udlånsvækst og dårlig bonitet i udlånsporteføljen."

Om Sparekassens likviditet havde Finanstilsynet ved gennemgangen af kvartalsindberetningerne konstateret, at Sparekassen alene havde en likviditetsmæssig overdækning på 7,3 % ultimo juni 2006. Til sammenligning udgjorde den gennemsnitlige overdækning hos gruppe 1-4 institutterne ca. 200 %.

Finanstilsynet anmodede derfor Sparekassen om en redegørelse for årsagerne til den kraftige vækst og den lave overdækning, samt hvilke overvejelser Sparekassens bestyrelse og direktion havde gjort sig i relation hertil.

I Sparekassens svar til Finanstilsynet af 15. november 2006 anførtes:

"Med hensyn til den store udlånsstigning falder det helt i tråd med direktionens indstilling og efterfølgende bestyrelsens beslutning om, at sparekassens voldsomme fondsbeholdning på dengang næsten 600 mio. skulle reduceres til fordel for sikre og merindtægtsgivende udlån."

I forhold til den mulige sammenhæng mellem stor udlånsvækst og dårlig bonitet henviste Sparekassen til Finanstilsynets ordinære inspektion i maj 2006, hvor Finanstilsynet ikke havde bemærkninger til Sparekassens samlede udlån.

Det anførtes endvidere:

"På seneste bestyrelsesmøde var der enighed om, at sparekassen ikke kan fortsætte denne stigningstakt med mindre indlån følger med op. Bestyrelsen og direktion er jo helt opmærksomme på, at stigningen i udlån har et helt naturligt leje. Vi har også noteret, at stigningen er faldet til 89% i sparekassens regnskab pr. ult. september 2006."

7.4 Finanstilsynets krav om ekstraordinære indberetninger medio februar 2008

Sparekassen blev anmodet om at fremsende opgørelse blandt andet over likviditeten og store indlån hver den 10., 20. og ultimo i måneden. Indberetningspligten fortsatte frem til december 2008.

7.5 Finanstilsynets undersøgelse af Sparekassen juni/juli 2008

I perioden 9. til 13. juni samt 30. juni til 1. juli 2008 gennemførte Finanstilsynet en ordinær undersøgelse af Sparekassen. Afrapportering af undersøgelsen skete til Sparekassens bestyrelse, direktion og eksterne revision på møder den 13. juni og 1. juli 2008 samt ved Finanstilsynets rapport af 12. august 2008

Finanstilsynet konstaterede i forbindelse med undersøgelsen, at Sparekassen var kendetegnet ved mangelfulde forretningsgange på blandt andet kreditområdet, manglende kontrol i organisationen, stram likviditet, stor eksponering i ejendomssektoren samt at andelen af svage engagementer var væsentligt højere end for tilsvarende institutter.

På baggrund af gennemgangen af Sparekassens bestyrelsesprotokol henviste Finanstilsynet til undersøgelserne i 2002 og 2006, idet det blev konstateret, at

"sparekassens direktør bevilger for mange lånebevillinger som låneforhøjelser med op til 25 % af det af bestyrelsen bevilgede beløb i henhold til pkt. 2.3.4 eller som hastesager i henhold til punkt 2.3.7 i bestyrelsens § 70-instruks."

Om bestyrelsens behandling af lånesagerne anførtes:

"Under henvisning til det store antal ejendomsrelaterede engagementer i sparekassen, vurderer Finanstilsynet, at det er væsentligt, at bestyrelsen forholder sig kritisk til låneansøgningerne."

Bestyrelsen blev derfor påbudt at foretage de bevillinger, der henhørte under bestyrelsen i henhold til dens § 70-instruks. Endvidere blev Sparekassen påbudt at tage stilling til, hvorvidt den af bestyrelsen fastsatte bevillingsgrænse for direktionen på 5 mio. kr. var tilstrækkelig.

Finanstilsynet konstaterede endvidere, at

"bestyrelsens grundlag for at bevilge engagementer ikke var tilstrækkeligt."

Sparekassen blev derfor pålagt at sikre, at der blev tilvejebragt dækkende beskrivelser af engagementer og sikkerheder, samt at der forelægges tilstrækkelige økonomiske oplysninger ved engagementsbevillingerne, således at grundlaget for bestyrelsens vurdering af engagementer kunne ske på betryggende vis.

Med henvisning til undersøgelsen i maj 2006 konstaterede Finanstilsynet, at Sparekassens kreditpolitik fortsat var en kombination af kreditpolitik og forretningsgang på kreditområdet. Sparekassen blev derfor påbudt at revurdere og omskrive kreditpolitikken, så indholdet heraf svarede til indholdet af en egentlig kreditpolitik, jf. § 71-vejledningen, punkt 102 og til Sparekassens faktiske eksponering på kreditområdet.

Det anførtes endvidere, at

"sparekassens faktiske eksponering på kreditområdet er ikke i overensstemmelse med indholdet af Sparekassens kreditpolitik med hensyn til fordeling på privatkunder og erhvervskunder samt branchefordeling m.v."

Sparekassen blev derfor påbudt at ajourføre og revurdere kreditpolitikken, så den svarede til Sparekassens faktiske eksponering.

Finanstilsynet fandt Sparekassens kreditstyring mangelfuld. Sparekassen modtog som følge heraf påbud fra Finanstilsynet om

- at udarbejde forretningsgange for bevilling af kreditter,
- at revurdere og omskrive sin forretningsgang for værdiansættelse af sikkerheder, således at denne gav et dækkende og realistisk billede af de stillede sikkerheder især i lyset af udviklingen på ejendomsmarkedet,
- at udarbejde forretningsgange for løbende overvågning af Sparekassens engagementer i overensstemmelse med § 71-vejledningen, punkt 124 og 125, og
- at oprette en kreditfunktion, der i sin daglige funktion og opgave opfyldte betingelserne om adskillelse fra og uafhængighed af de arbejdsområder, der blev varetaget af erhvervsafdelingen.

Finanstilsynets undersøgelse gav herudover anledning til, at Sparekassen modtog påbud om,

- at foretage en ny indberetning af Sparekassens individuelle solvensbehov på baggrund af Sparekassens risikoprofil pr. 30. juni 2008, idet den foretagne indberetning ikke tog højde for Sparekassens risikoprofil, samt
- at udfærdige retningslinjerne i § 70-instruksens punkt 2.4.5 (om køb af pantebreve) og 2.4.6 (om køb af aktier m.v.) således, at det klart fremgik heraf, at dispositioner inden for disse områder også enkeltvis skulle overholde grænserne i FIL § 145, herunder 25 %-grænsen i FIL § 145, stk. 1.

Om engagementsgennemgangen anførtes, at der var foretaget en gennemgang omfattende Sparekassens 50 største engagementer, nye engagementer der efterfølgende var oversteget indberetningsgrænsen på 7 mio. kr. samt samtlige § 78-engagementer.

På baggrund af gennemgangen blev Sparekassen påbudt at udarbejde en nedskrivningsberregning samt en udførlig handlingsplan for 6 engagementer, hvor Finanstilsynet havde konstateret OIV. Sparekassens opmærksomhed blev henledt på en række engagementer, hvor en negativ ændring i indtjenings- og/eller formueforhold kunne bevirke, at der opstod et nedskrivningsbehov. Finanstilsynet havde konstateret, at Sparekassens andel af svage engagementer (karakter 2b) var steget fra 8 % i 2006 til 32 % i 2008. Som en risikoplysning blev det meddelt Sparekassen, at andelen af svage engagementer var væsentligt højere end i tilsvarende pengeinstitutter.

I Finanstilsynets opfølgende notat af 10. oktober 2008 om Sparekassens solvens, der blev sendt til Sparekassen den 5. november 2008, anførtes indledningsvist at:

"sparekassen har problemer på centrale driftsmæssige områder. Sparekassen er kendetegnet ved mangelfulde forretningsgange på centrale driftsområder som blandt andet kreditområdet, manglende kontrol i organisationen, stram likviditet samt stor eksponering til ejendomssektoren."

Det anførtes endvidere:

"I forbindelse med Finanstilsynets undersøgelse i sparekassen konstaterede de ansvarlige undersøgere, at der på flere centrale forretningsområder både manglede interne kontrolfunktioner samt fyldestgørende forretningsgange, samt at sparekassens ledelse mangler overblik over en del af sparekassens forretningsområde og de risici, som er forbundet hermed."

Det er på denne baggrund de ansvarlige undersøgeres vurdering, at sparekassens vækst i forretningsvolumen er vokset fra sparekassens organisation, hvilket indebærer betydelige risiko for, at sparekassen kan komme til at lide tab på sine forretninger."

Endvidere anførtes det, at gennemgangen af de svage engagementer gav anledning til kreditmæssige reservationer på i alt 103,8 mio. kr. Finanstilsynet fandt herefter, at Sparekassens solvensbehov udgjorde ca. 14,57 %.

Finanstilsynet oplyste, at Sparekassens likviditet fortsat fulgtes meget tæt, hvorfor Sparekassen skulle fortsætte med at foretage 3 månedlige indberetninger.

7.6 Finanstilsynets rapport af 25. september 2008 om undersøgelse af pengeinstitutternes ejendomsrelaterede engagementer i foråret 2008

Undersøgelsen viste, at Sparekassen både havde en høj samlet bruttoeksponering (før fradrag af sikkerhedsværdier) mod ejendomsrelaterede engagementer på i alt 252 % af basiskapitalen og en høj samlet nettoeksponering (efter fradrag af sikkerhedsværdier) på 176 % af basiskapitalen. Til sammenligning viste undersøgelsen en median blandt pengeinstitutterne på henholdsvis 110 % og 59 % af basiskapitalen.

Finanstilsynet gjorde Sparekassens ledelse opmærksom på, at

"der er en betydelig risiko forbundet med en høj koncentration i krediteksponeringen."

Finanstilsynet anmodede derfor Sparekassen om en redegørelse for, hvordan Sparekassen fulgte op på engagementerne samt sikrede, at sikkerhederne var værdiansat korrekt, og at ændringerne i risici afspejledes i solvensbehovet.

I Sparekassens svar af 14. oktober 2008 blev redegjort for opfølgning på ejendomsrelaterede engagementer samt løbende værdisætning af sikkerheder. Sparekassens forventning var, at eksponeringen mod ejendomsrelaterede engagementer ville falde.

Det oplystes blandt andet, at Sparekassen havde været bevidst om den særlige risiko ved projektejendomme. Sparekassens primære eksponering mod ejendomsrelaterede engagementer var derfor rettet mod udlejede bolig- og erhvervsjendomme.

7.7 Møde mellem Finanstilsynet og Sparekassen den 27. oktober 2008

I brev af 17. oktober 2008 havde Finanstilsynet fastsat følgende dagsorden for mødet:

1. Sparekassens regnskab pr. 30. september 2008.
2. Redegørelse for alle engagementer over 10 % af sparekassens basiskapital samt sparekassens nedskrivninger.
3. Besvarelse af Finanstilsynets rapport om undersøgelse af sparekassen.
4. Sparekassens fremtid."

Vi har ikke modtaget referat fra dette møde, men i revisionsprotokollen af 15. december 2008 blev om mødet anført følgende:

"Repræsentanter fra Løkken Sparekasses bestyrelse, direktion og eksterne revisorer var den 27. oktober 2008 indkaldt til møde i Finanstilsynet til en orientering om Finanstilsynets opfattelse af den stedfundne opfølgning på Finanstilsynets besøg i Løkken Sparekasse i sommeren 2008.

På dette møde tilkendegav Finanstilsynet, at de ikke er enige i de af Løkken Sparekasse udarbejdede opgørelser over det individuelle solvensbehov pr. 30. juni samt 30. september 2008.

Finanstilsynet tilkendegav, at efter deres opfattelse var der ikke taget det fornødne hensyn i solvensbehovs opgørelserne til den risiko som de store ejendomsengagementer påfører Løkken Sparekasse.

Finanstilsynet har ved deres besøg i Løkken Sparekasse foretaget egne beregninger af solvensbehovet, og i notat modtaget fra Finanstilsynet den 5. november 2008 har Finanstilsynet beregnet et solvensbehov pr. 30 juni 2008 på ca. 14%. Løkken Sparekasse har indberettet et solvensbehov pr. 30 juni på 11,6%. Sparekassens faktiske solvens pr. 30. juni 2008 er opgjort til 17,7%. Pr. 30. september 2008 har sparekassen indberettet et individuelt solvensbehov på 12,03%. Sparekassens opgjorte faktiske solvens var 16,7%."

Finanstilsynet meddelte på mødet Sparekassen en frist til den 30. november 2008 til beregning og indsendelse af ny opgørelse pr. 30. september 2008 af den individuelle solvens.

7.8 Sparekassens redegørelse på baggrund af Finanstilsynets rapport

Sparekassen fremsendte henholdsvis den 28. november og 1. december 2008 redegørelser til Finanstilsynet om opfyldelsen af Finanstilsynets påbud og anvisninger i rapporten af 12. august 2008.

En genberegning af nedskrivningsbehovet i engagementerne viste, at der var behov for yderligere nedskrivninger i 4 kvartal på 52,4 mio. kr. (i forhold til den tidligere beregnede nedskrivning på ca. 11 mio. kr.).

8. HAR ÅRSRAPPORTERNE FOR 2006, 2007, 2008 SAMT HALVÅRSRAPPORTEN FOR 2008 VÆRET RETVISENDE?

8.1 Lovgrundlag

Ikke børsnoterede pengeinstitutter aflægger årsrapport efter FIL og bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl. ("Regnskabsbekendtgørelsen"). Reglerne om pengeinstitutters årsrapport findes i FIL afsnit VI. kapitel 13.

De grundlæggende krav og forudsætninger til indholdet af årsrapporten findes i FIL § 188, hvoraf blandt andet fremgår, at årsrapporten skal udarbejdes på en klar og overskuelig måde, tage hensyn til de reelle forhold, inddrage alle relevante forhold og i øvrigt være retvisende.

Årsrapporten bestående af årsregnskab og ledelsesberetning skal jf. FIL § 186 og § 187 give et retvisende billede af virksomhedens aktiver og passiver, finansielle stilling samt resultatet og ledelsesberetningen skal indeholde en retvisende redegørelse for de forhold, som beretningen omhandler.

Årsrapporten skal udarbejdes i overensstemmelse med god regnskabsmæssig praksis, hvilket indebærer, at informationer i pengeinstituttets offentliggjorte årsrapport skal være både relevante og pålidelige, jf. FIL § 187, stk. 3, herunder at årsrapportens oplysninger kan støtte regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger.

8.2 Undersøgte forhold

Sparekassens eksponering med store udlån til ejendomssektoren medførte betydelige nedskrivninger i 2008 og 2009. I det følgende har vi derfor vurderet, hvorvidt årsrapporterne 2006, 2007 og 2008 samt halvårsrapporten 2008 har været retvisende i relation til:

- Udlån og nedskrivninger, hvor vi under hensyn til de i årsrapporten 2008 foretagne nedskrivninger på udlån m.v. på 254 mio.kr. har vurderet, hvorvidt en del af disse nedskrivninger burde være foretaget på et tidligere tidspunkt.
- Risikoprofil og kreditstyring, hvor vi har vurderet, om Sparekassens store risikovillighed på udlån og garantier til især ejendomssektoren burde have været omtalt mere retvisende end sket under omtalen af
 - Udlånsvækst
 - Kreditpolitik og bevillinger
 - Kreditstyring og overvågning.

8.3 Årsrapport 2006

8.3.1 Udlån og nedskrivninger

Årsrapporten for 2006 indeholdt en indtægtsførelse på 3,1 mio. kr. Resultateffekten af nedskrivninger i 2006 på 12,5 mio. kr. blev således mere end udlignet ved tilbageførelse af nedskrivninger foretaget i tidligere år med 15,6 mio. kr.

Den bogførte værdi af udlån, hvor der var indtruffet OIV, blev opgjort til 75,5 mio. kr., hvorpå der var nedskrevet 31,5 mio. kr., svarende til en indregnet nettoværdi af 44,0 mio. kr. Hertil kom gruppevis nedskrivninger på 0,5 mio. kr.

I revisionsprotokollatet vedrørende årsrapporten 2006 anførtes:

"Vor revision af pengeinstituttets engagementer er foretaget dels ved stikprøver, og dels ved gennemgang af kreditafdelingens vurderingsprincipper og principper for nedskrivninger."

Sammenfattende er det anført, at revisionen kan tilslutte sig den af ledelsen anlagte vurdering for målingen af engagementer.

Finanstilsynet foretog en ordinær undersøgelse af Sparekassen i perioden 15.-19. maj 2006, hvor man blandt andet gennemgik de 40 største engagementer samt udvalgte engagementer fra Sparekassens nedskrivnings- eller overtræksliste. Gennemgangen resulterede i, at der på 5 engagementer skulle tilbageføres nedskrivninger med 2,4 mio. kr. Derudover henledte Finanstilsynet opmærksomheden på 3 engagementer på hver ca. 9 mio. kr., hvor en negativ ændring i indtjenings- og formueforhold kunne bevirke, at der opstod et nedskrivningsbehov.

8.3.2 Risikoprofil

Om udlånsvæksten blev det i ledelsesberetningen til årsrapporten oplyst, at udlånet "i takt med en p.t. meget positiv tilgang af nye kunder og en høj aktivitet i lokalsamfundet" var steget med 62 % til 1,1 mia. kr. Af note 9 til årsrapporten fremgik under gruppering af udlån på sektorer og brancher, at "Ejendomsadministration og – handel, forretningservice" var steget fra 9 % ultimo 2005 til 20 % ultimo 2006 - en stigning på over 100 %.

I revisionens årsprotokollat blev det anført:

"Sparekassen har i de seneste par år oplevet en betydelig organisk vækst.

I en situation med kraftig vækst er en af de afgørende forudsætninger for forretningsmæssig succes, at organisationen og de interne systemer kan følge med og er gearret til denne vækst, herunder at medarbejderne besidder tilstrækkelig kompetence til at løse nye og ændrede opgaver. For også fremover at opnå forretningsmæssig succes, er det derfor vigtigt, at ledelsen i sparekassen løbende fokuserer på tilpasning af organisationen, interne systemer og forretningsgange, så disse hele tiden matcher de krav, der stilles."

Finanstilsynets ordinære undersøgelse i maj 2006 medførte en risikooplysning om, at Sparekassen ultimo marts 2006 i forhold til andre pengeinstitutter havde den 9. største udlånsvækst og den 14. største vækst i summen af store engagementer. Som risikooplysning

meddeltes, at Sparekassen pr. 31. marts 2006 havde 13 engagementer større end 10 % af basiskapitalen.

Om kreditpolitikken og bevillinger blev det i ledelsesberetningen til årsrapporten oplyst, at:

"Det er sparekassens mål at være på forkant med udviklingen i pengeinstitutsektoren og agere i markedet med kløgt og rettidigt omhu."

Om kreditstyring og overvågning blev det i ledelsesberetningen anført, at alle kunder i Sparekassen *"har fået en kreditscore, hvor A er det allerbedste og E er elendig"*. Det blev oplyst, at alle erhvervsengagementer blev revurderet minimum hvert år – typisk ved gennemgang af seneste årsrapport og budget for det kommende år.

8.3.3 Vurdering

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der ultimo 2006 på individuelle engagementer var indtruffet OIV med sådanne krav til nedskrivninger, at årsrapporten var fejlbehæftet.

Vi finder, at det i ledelsesberetningen burde have været oplyst, at den betydelige udlånsvækst for en stor dels vedkommende fandt sted inden for ejendomssektoren. Det er dog vores vurdering, at der ikke foreligger grundlag for at fastslå, at ledelsesberetningen – og dermed årsrapporten – ikke var retvisende.

8.4 Årsrapport 2007

8.4.1 Udlån og nedskrivninger

Årsrapporten for 2007 indeholdt en indtægtsførelse på 1,3 mio. kr. Resultateffekten af nedskrivninger i 2007 på 15 mio. kr. blev således mere end udlignet ved tilbageførsel af nedskrivninger på 16 mio. kr. fra tidligere år.

Værdien af udlån med konstateret OIV ultimo 2007 blev opgjort til 73,9 mio. kr., hvorpå der var nedskrevet 30 mio. kr., svarende til en indregnet nettoværdi på 43,9 mio. kr.

Det fremgik af revisionsprotokollatet vedrørende årsrapporten for 2007, om revisionens formål, omfang og udførelse, at:

"Vi har stikprøvevist gennemgået sparekassens engagementer og garantier ultimo 2007 med henblik på at vurdere, hvorvidt sparekassens engagementer og garantier er målt korrekt i overensstemmelse med reglerne herfor."

Om revision af årsrapporten oplyste revisorerne vedrørende regnskabsmæssige skøn, at:

"Som det fremgår af vores revisionspåtegning har vi taget stilling til om de regnskabsmæssige skøn, som ledelsen har udøvet i forbindelse med aflæggelsen af årsrapporten, er rimelige. De væsentligste regnskabsmæssige skøn vedrører efter vores opfattelse følgende:

- *Måling af engagementer, dvs. vurdering af behov for nedskrivning på udlån og hensættelse på garantier/uudnyttede kreditter*
- *Dagsværdiansættelser af unoterede værdipapirer*

- *Dagsværdiansættelse af domicil- og investeringsejendomme.*

Det er vores opfattelse, at de udøvede skøn er rimelige."

Om de udførte revisionshandlinger oplystes, at:

"Vi har afstemt saldolister og specifikationer med regnskabet. Vi har stikprøvevist udsendt saldomeddelelser. Desuden har vi stikprøvevis gennemgået lånedokumenter og de til sikkerhed indlagte effekter."

I bilag 1 til revisionsprotokollatet vedrørende årsrapport 2007 var redegjort for Sparekassens 10 største engagementer.

Revisorerne oplyste herom, at:

"Der er ikke konstaterede tab i indeværende år eller i de to foregående år på de medtagede engagementer."

For alle 10 engagementer afgav revisorerne enslydende erklæring:

"I henhold til revisionsbekendtgørelsens § 24 skal vi erklære, at engagementet er målt korrekt."

Finanstilsynet foretog ordinær undersøgelse af Sparekassen i sommeren 2008, jf. punkt 8.4.2.3. Ved gennemgangen af Sparekassens 50 største engagementer forelå der efter Finanstilsynets opfattelse på undersøgelsestidspunktet objektiv indikation for værdiforringelse på 6 engagementer på i alt 164,6 mio. kr., hvor Sparekassen havde nedskrevet 9,8 mio. kr. på to af disse engagementer. Efter påbud fra Finanstilsynet foretog Sparekassen efterfølgende nedskrivningsberegninger, der medførte yderligere nedskrivninger på 26,9 mio. kr. på 5 af disse engagementer.

Vurdering

Finanstilsynet fandt i sommeren 2008, at der "på undersøgelsestidspunktet" var behov for yderligere nedskrivninger. Efter vores opfattelse foreligger der ingen indikationer på, at dette allerede var tilfældet ved årsskiftet 2007/08.

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der på individuelle engagementer var indtruffet OIV med væsentlige aktuelle nedskrivningsbehov, der efter gældende regler medførte krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at resultatopgørelsen og balancen i årsrapporten for 2007 var fejlbehæftede.

8.4.2 Risikoprofil og kreditstyring

8.4.2.1 Udlånsvækst

Det oplystes i ledelsesberetningen til årsrapport 2007, at:

"I takt med en meget positiv udvikling i sparekassens tilgang af nye kunder og en høj aktivitet indenfor flere sektorer af kunder, er sparekassens udlån steget med 34 % til 1,5 mia. kr. Garantier er steget med 270 mio. kr. eller 26,7% til 1,3 mia. kr. Stigningen kan primært henføres til hjemtagelse af udlandslån samt øget samhandel med Totalkredit. Udlån og garantier er fordelt med 2,1 mia. kr. til erhverv og 0,7 mia. kr. til privat."

Af note 9 til årsrapporten fremgik under grupperingen af udlån på sektorer og brancher, at "Ejendomsadministration og – handel, forretningservice" i løbet af 2007 var steget fra 20 % til 29 % af den samlede udlånsmasse.

Under ledelsesberetningens forventninger til 2008 anførtes, at:

"Der vil dog fortsat være en tilgang af nye kunder også i 2008."

I revisionsprotokollatet til årsrapporten blev udlånsvæksten ikke kommenteret.

Ved den ordinære undersøgelse i juni - juli 2008 konstaterede Finanstilsynet om udlånsvæksten:

"...at sparekassens udlån (siden undersøgelsen i 2006) var vokset fra 776.883 t.kr. til 1.492.993 t.kr., hvilket svarer til en udlånsvækst på 92 %. En meget stor del af denne udlånsvækst er opnået ved en kraftig stigning i udlån til ejendomsrelaterede aktiviteter, hvorved sparekassen i dag har en meget stor eksponering på området for fast ejendom."

Om ejendomsengagementerne oplyste Finanstilsynet, at:

"For en stor del af disse ejendomsengagementers vedkommende er der tale om meget komplicerede engagementer, hvor der for flere af engagementernes vedkommende er en betydelig blanco, og hvor den reelle værdi af sparekassens sikkerhed for disse udlån er meget usikker. Herudover er en del af de involverede selskabers interne værdi, rentabilitet af deres aktiviteter samt likviditetsmæssige situation problematisk."

Om konsekvenserne af den kraftige udlånsvækst oplyste Finanstilsynet, at:

"Da sparekassen har haft en kraftig udlånsvækst og desuden har påtaget sig stadig flere komplekse ejendomsengagementer, skal Finanstilsynet gøre opmærksom på vigtigheden af at forbedre sparekassens kreditstyring, idet sparekassen efter Finanstilsynets opfattelse har udvist betydelig risikovillighed i forbindelse med kreditbevillingen."

Sparekassens likviditetsmæssige situation, der tidligere havde været god blandt andet på grund af de mange indskud på børneopsparinger, var omkring årsskiftet 2007/08 som følge af den kraftige udlånsvækst kritisk. Sparekassens overdækning i forhold til 10 % kravet i henhold til FIL § 152, stk. 1, nr. 2 pr. ultimo januar 2008 var nede på 4,6 %.

Det fremgik således af Finanstilsynets rapport af 12. august 2008, at:

"Finanstilsynet konstaterede ved årsskiftet, at sparekassens likviditetsmæssige situation var kritisk, hvorfor man bad sparekassen om at opføre og fremsende løbende indberetninger af sparekassens likviditetsmæssige situation."

Finanstilsynet kan oplyse, at man stadig følger sparekassens likviditetsmæssige situation meget tæt, hvorfor sparekassen indtil videre skal foretage disse indberetninger af sparekassens likviditetsmæssige situation som hidtil."

8.4.2.2 Kreditpolitik og bevillinger

I ledelsesberetning til årsrapport 2007 oplystes, at:

"Det er Løkken Sparekasses vision at være det bedste pengeinstitut i Danmark."

Visionen skulle indfries gennem en mission, der var beskrevet således:

"Via en fornuftig indtjening skal Løkken Sparekasse til enhver tid sikre sin selvstændighed. En god og sund økonomi er samtidig medvirkende til, at både kunder og medarbejdere får opfyldt deres behov."

Om risikostyring af udlån oplystes – på samme måde som året før - at:

"Udlån

Der er i Løkken Sparekasse indført kreditscoresystem med fem kategorier. Alle kunder har fået en kreditscore, hvor A er bedste og E den dårligste kategori.

Faktorer i vurdering af privatkunder

Ved vurderingen og fastsættelsen af kategori vurderes der bl.a. på grundlag af følgende faktorer:

- *Formue*
- *Rådighedsbeløb*
- *Gældsfaktor*
- *Sikkerheder*
- *Negative signaler*

Der sker løbende en fornyet bevilling, når engagementet øges, ændres i sikkerhed eller kreditter skal forlænges.

Ved samme lejlighed opdateres alle væsentlige facts om kunden.

Erhvervs- og landbrugsengagementer

Også her vurderes på grundlag af en lang række faktorer

- *Ledelsen*
- *Egenkapital*
- *Overskud*
- *Likviditet*
- *Sikkerheder*
- *Negative signaler*

Der sker en fornyet kreditvurdering af kunden, som nævnt ovenfor under privat. Af låneindstillingen fremgår sammenhængende engagement mellem firma og privatpersoner. Der oplyses samtidig om firmabranche, regnskaber og investeringens påvirkning. Desuden registreres oplysninger om kundens familiemæssige forhold, ejerandel, koncerndiagram og fremtidsplaner m.v."

Revisionsprotokollatet til årsrapporten indeholdt ingen kommentarer vedrørende dette område.

Finanstilsynets rapport af 12. august 2008 indeholdt kritik af forholdene på kreditområdet, der førte til en række påbud. I rapporten anførtes

- om Sparekassens bevillingsgrundlag:

"Ved gennemgangen af de indberettede engagementer konstaterede Finanstilsynet, at bestyrelsens grundlag for at bevilge engagementer ikke var tilstrækkeligt. Der manglede en beskrivelse af engagementerne og af sikkerhederne, ligesom de økonomiske oplysninger var utilstrækkelige."

- om Sparekassens kreditpolitik:

"Ved sidste undersøgelse i maj 2006 kunne Finanstilsynet konstatere, at sparekassens kreditpolitik var en kombination af kreditpolitik og forretningsgang."

Ved denne undersøgelse konstaterede Finanstilsynet, at kreditpolitikken stadig var en kombination af kreditpolitik og forretningsgang for kreditområdet."

- om Sparekassens adfærd på kreditområdet:

"Sparekassens faktiske eksponering på kreditområdet ikke er i overensstemmelse med indholdet af sparekassens kreditpolitik med hensyn til fordeling på privatkunder og erhvervs kunder samt branchefordeling m.v."

Finanstilsynet påbød på denne baggrund Sparekassen, at revurdere og omskrive sin kreditpolitik, så indholdet heraf svarede til en egentlig kreditpolitik i overensstemmelse med § 71-vejledningen, at kreditpolitikken løbende blev tilpasset forandringer i Sparekassens aktiviteter, herunder mindst en gang årligt blev vurderet og eventuelt ajourført, med det formål, at Sparekassens adfærd og faktiske eksponering på kreditområdet afspejlede Sparekassens kreditpolitik.

- om Sparekassens forretningsgang for bevilling af kreditter:

"Ved undersøgelsen konstaterede Finanstilsynet, at sparekassen ikke har nogen egentlig forretningsgang for bevilling af kreditter."

Det fremgår af FIL § 71, stk. 1, nr.4, at pengeinstitutter skal have skriftlige forretningsgange på alle de væsentlige aktivitetsområder. Efter punkt 115 i § 71-vejledningen skal pengeinstitutter udfærdige forretningsgange for grundlaget for bevilling af kreditter blandt andet med angivelse af, hvilke krav der skal stilles til dokumentation af debtors forhold, herunder regnskabsmæssige forhold, beskrivelse af stillede sikkerheder og låneansøgningens form.

- om Sparekassens forretningsgang for værdiansættelse af sikkerheder:

"Finanstilsynet konstaterede ligeledes, at sparekassens forretningsgang for værdiansættelse af sikkerheder er særdeles kortfattet, samt at vurderingen af værdien af de stillede sikkerheder i flere tilfælde ikke er realistiske."

8.4.2.3 Kreditstyring

I ledelsesberetningen til årsrapporten for 2007 oplystes, at:

"Alle erhvervsengagementer revurderes minimum hvert år – typisk ved gennemgang af seneste årsregnskab og budget for det kommende år."

I revisionens protokollat til årsrapporten blev kreditstyringen ikke kommenteret.

I Finanstilsynets rapport af 12. august 2008 hed det

- om Sparekassens opfølgning på engagementer:

"Ved undersøgelsen konstaterede Finanstilsynet, at sparekassen ikke har nogen forretningsgange for overvågning af sparekassens engagementer."

- om Sparekassens kreditfunktion:

"Finanstilsynet konstaterede ved undersøgelsen, at sparekassen ikke har nogen kreditfunktion til overvågning af kreditbevillingen samt engagementsmassen adskilt fra og uafhængig af erhvervsafdelingen."

- om Sparekassens mangelfulde kreditstyring:

"Finanstilsynet konstaterede i denne forbindelse, at sparekassens kreditstyring på flere punkter er særdeles mangelfuld. Engagementerne var langt fra tilstrækkeligt oplyst, idet deri flere sager ikke forelå det nødvendige materiale til vurdering af engagementerne på betryggende vis."

Sparekassen fik påbud om at oprette en kreditfunktion, adskilt fra og uafhængig af erhvervsafdelingen.

- om udviklingen i boniteten af Sparekassens engagementer baseret på en gennemgang af 50 indberettede engagementer:

"Finanstilsynet skal særligt henlede sparekassens opmærksomhed på, at sparekassens andel af 2b engagementer (svage engagementer), som ved sidste undersøgelse lå på 8 %, ved denne undersøgelse er steget til 32 %."

Advokaterne Amtmandstoft, Hjørring foretog i november 2008 efter anmodning af bestyrelsen en juridisk gennemgang af en række af Sparekassen udvalgte engagementer inden for ejendomssektoren.

Gennemgangen omfattede en juridisk vurdering af de udvalgte engagementer, herunder de for de enkelte engagementer udfærdigede låne- og sikkerhedsdokumenter og dokumenter i øvrigt. I advokaternes rapport af 20. november 2008 konkluderedes blandt andet, at:

"På baggrund af denne engagementsgennemgang har vi fundet at måtte foreslå sparekassen, at der fremadrettet foretages en revision af de låne- og sikkerhedsdokumenter, som sparekassen generelt anvender, idet der herigennem opstår større sikkerhed, gennemskuelse og mulighed for effektiv opfølgning i en misligholdelsituation."

Om pant i selskabskapital oplystes, at:

"Pant i selskabskapital skal anmeldes over for selskabets bestyrelse/direktion, og indføres i aktionærfortegnelsen/anpartshavekontrollen."

I mange tilfælde er der ikke foretaget sådan anmeldelse, og sikringsakten er derfor ikke iagttaget.

I de tilfælde, hvor der er foretaget anmeldelse, mangler der ofte en kvittering eller bekræftelse på noteringen."

Om debitorernes konkurs oplystes, at:

"Som det fremgår af efterfølgende bemærkninger vedrørende enkeltengagementer, har vi ved vor sagsbehandling konstateret, at flere debitorselskaber/kautionister er under konkurs. Der findes ikke på engagementerne bemærkning herom, ligesom der ikke på de pågældende engagementer foreligger anmeldelse til konkursboet."

8.4.2.4 Vurdering af risikoprofil

Selvom Finanstilsynets undersøgelse først fandt sted i sommeren 2008, er det efter vores vurdering forsvarligt at antage, at de i rapporten omhandlede forhold og kritikpunkter i al væsentlighed var til stede fra et tidligere tidspunkt og i hvert fald ved årsskiftet 2007/08.

Ledelsesberetningens beskrivelse af den positive udvikling i tilgangen af nye kunder og en høj aktivitet i lokalområdet tilslører for regnskabsbrugeren kendsgerningen om, at udlån og garantier på få år gennemgik en kraftig vækst uden ledelsesmæssig erkendelse og fokusering på, hvorledes de forøgede krav til kompetencer og ressourcer i organisationen og i kapitalgrundlaget skulle tilvejebringes.

Udlånsvæksten skyldtes i al væsentlighed betydelige udlån og garantistillelser inden for ejendomssektoren. Finanstilsynets advarsler om de forøgede kreditrisici og den betragtelige risikovillighed, samt om manglerne i kreditsagsbehandlingen som følge af vækstens art og omfang med koncentration på komplicerede ejendomsengagementer uden for lokalområdet, tegnede et andet billede af Sparekassens reelle kreditrisiko, end det regnskabsbrugeren kunne udlede af ledelsesberetningen.

Sparekassens tab på udlån m.v. blev i 2006 og 2007 mere end udlignet ved tilbageførsel af tidligere års nedskrivninger. Dette forhold blev senest i årsrapporten 2007 begrundet med udsagnet "*en stadig bedring af de økonomiske forhold for såvel privat- som erhvervskunder, hvor betalingsevnen i det forløbne år har vist sig at være rigtig god*". Hos regnskabslæseren efterlod det et indtryk af begrænset kreditrisiko. Virkeligheden var en anden, idet Sparekassen havde eksponeret sig i en betragtelig ophobning af konjunkturfølsomme engagementer inden for ejendomssektoren.

Den valgte eksponering medførte begrænsede muligheder for, at Sparekassen i en ændret markedssituation kunne gennemføre en tilpasning af Sparekassens kreditrisiko ved nedrosling eller afsætning af engagementer til andre pengeinstitutter.

Oplysningerne i ledelsesberetningen om udviklingen i Sparekassens forretningsmodel og risikoprofil, herunder om kredithåndteringen svarede ikke til virkeligheden, der var karakteriseret ved svigt i bevillingsprocedurer, mangelfuld opfølgning i kreditstyringen og usikkerhed i værdiansættelse af sikkerheder, således som det blev afdækket i Finanstilsynets undersøgelse.

Det er vores vurdering, at ledelsesberetningen giver et utilstrækkeligt og mangelfuldt billede af de faktiske forhold omkring udlånsvæksten, af Sparekassens kreditrisici og kreditsty-

ring, herunder af den forøgede risiko som følge af mangelfulde forretningsgange og svigtende kontroller, og at risikoprofilen således ikke beskrives retvisende.

8.4.3 Samlet vurdering af årsrapporten for 2007

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå, at der ultimo 2007 på individuelle engagementer var indtruffet OIV med sådanne krav til nedskrivninger, at årsrapporten var fejlbehæftet.

Det er derimod vores samlede vurdering, at årsrapporten ikke giver et retvisende billede af Sparekassen, idet ledelsesberetningens oplysninger om Sparekassens risikoprofil ikke opfylder kravene til relevante og pålidelige oplysninger til støtte for regnskabsbrugernes økonomiske beslutninger, herunder ved at give en dækkende beskrivelse af de væsentlige risici og usikkerhedsfaktorer, som Sparekassen kunne påvirkes af.

Direktionen og bestyrelsen har ansvaret for at aflægge årsrapporten retvisende.

Det er vores vurdering, at Sparekassens direktion ikke har levet op til dette krav, idet direktionen kendte eller burde have kendt til de beskrevne kritisable forhold, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

På det foreliggende grundlag finder vi derimod ikke, at bestyrelsen har handlet ansvarspådragende. Vi lægger herved til grund, at bestyrelsen hverken gennem direktionen eller revisionen, herunder ved tilførsler i revisionsprotokollen har modtaget sådanne oplysninger eller advarsler, der på tilstrækkelig sikker måde har gjort det klart for bestyrelsen, at årsrapporten i den foreliggende form ikke var retvisende.

Sparekassens revisorer, der ved en fyldestgørende revision burde have fået kendskab til de beskrevne kritisable forhold, har revideret årsrapporten for 2007 og afgivet revisionspåtegning på denne uden forbehold eller supplerende oplysninger. Det er vores vurdering, at Sparekassens revisorer derved har overtrådt god revisionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

8.5 Halvårsrapport 2008

8.5.1 Udlån og afskrivninger

Halvårsrapporten blev aflagt den 19. august 2008. I overensstemmelse med almindelig praksis var den ikke revideret.

Resultatet før skat udviste et underskud på 0,7 mio. kr. mod et overskud på 23,3 mio.kr. året før.

Nedskrivninger beløb sig til 7,8 mio.kr. mod 0,2 mio. kr. året før. Det hed herefter i rapporten:

"Dermed er hensættelseskontoen p.t. på 39 mio.kr. så Løkken Sparekasse er godt polstret i en tid, hvor der kan være mindre gode tider på vej.

...

Finanstilsynet har i andet kvartal været på ordinært eftersyn i Løkken Sparekasse, og der er ikke fundet anledning til yderligere nedskrivninger. I en tid med krisetegn i sektoren må det betegnes som en god karakter for sparekassens udlånsportefølje."

Det anførtes samtidig, at:

"Sparekassens egenkapital er forøget med 42,6 mio. kr. til 459,5 mio. kr. Stigningen skyldes bl.a. at der fortsat er positiv udvikling i garantikapitalen. Garanterne har således indskudt yderligere 30,7 mio.kr. siden tilsvarende tidspunkt foregående år, så der nu er 223,9 mio. kr. i garantikapital."

Efter videre positiv omtale af solvensprocenten og likviditeten blev det anført, at

"Tilsammen understreger det, at Løkken Sparekasse er en solid sparekasse med stor likviditet."

Under omtale af forventningerne til 2. halvår hed det, at

"p.t. forventes ikke yderligere nedskrivninger på debitorer."

Finanstilsynets omtalte ordinære undersøgelse fandt sted i perioden 9. – 13. juni samt 30. juni – 1. juli 2008. Afrapporteringsmøder med deltagelse af Sparekassens bestyrelse, direktion og revision fandt sted den 13. juni og den 1. juli. Rapporten forelå den 12. august 2008.

Finanstilsynet gennemgik blandt andet de 50 største engagementer på i alt 1,7 mia. kr. Alle var erhvervsengagementer, svarende til 82 % af Sparekassens samlede erhvervsrelaterede engagementsmasse. Efter Finanstilsynets opfattelse forelå der på undersøgelsestidspunktet OIV på 6 engagementer på i alt 164,6 mio. kr. og man påbød på afrapporteringsmødet den 1. juli og senere i rapporten af 12. august Sparekassen at *"udarbejde en nedskrivningsberegning samt en udførlig handlingsplan for hvert af de ovennævnte engagementer"*. Sparekassen, der på dette tidspunkt havde nedskrevet 9,8 mio. kr. på 2 af engagementerne, nedskrev efterfølgende, men ikke i forbindelse med halvårsrapporten (og ej heller i regnskabet pr. 30. september 2008), yderligere 26,9 mio.kr. på 5 af de 6 engagementer, jfr. Sparekassens skrivelse til Finanstilsynet af 1. december 2008.

Finanstilsynet henlede endvidere opmærksomheden på, at Sparekassen på undersøgelsestidspunktet havde 16 svage engagementer (Finanstilsynets karakterskala 2b) på i alt 580 mio. kr., svarende til 34 % af de samlede udlån, hvor en negativ ændring i indtjenings- og/eller formueforhold kunne bevirke, at der opstod et nedskrivningsbehov.

8.5.2 Vurdering

Uanset Finanstilsynets tilkendegivelse om OIV og påbud om udarbejdelse af nedskrivningsberegninger på en række engagementer på mødet med bestyrelsen og direktionen den 1. juli og i den efterfølgende rapport af 12. august 2008 medførte dette ikke, at der blev udgiftsført yderligere nedskrivninger vedrørende disse engagementer i halvårsrapporten, afgivet den 19. august 2008. Dette skete først senere.

Man forholdt sig i rapporten heller ikke til Finanstilsynets risikooplysning om kreditrisikoen på de 16 svage engagementer på i alt 580 mio.kr. Tværtimod tog man Finanstilsynet til indtægt for, at der ikke var behov for yderligere nedskrivninger og at dette *"må betegnes som en god karakter for Sparekassens udlånsportefølje."*

Pengeinstitutterne var på dette tidspunkt generelt blevet advaret om problemerne på ejendomsmarkedet. Roskilde Bank havde således den 10. juli 2008 udsendt børsmeddelelse

om forventede nedskrivninger i væsentligt større omfang end hidtil beregnet, begrundet i bankens eksponering på ejendomsmarkedet.

Vi finder det kritisabelt,

- at halvårsrapporten oplyste, at Sparekassen var godt polstret, og at der ikke var fundet anledning til yderligere nedskrivninger,
- at halvårsrapporten oplyste, at Sparekassen af Finanstilsynet havde opnået en god karakter for udlånsporteføljen, og
- at halvårsrapporten ikke indeholdt bemærkninger om den forøgede risiko for yderligere betydelige nedskrivninger på engagementer inden for ejendomssektoren.

Det er vores vurdering, at halvårsrapporten ikke er retvisende, idet Sparekassens nedskrivningsbehov ikke anses for korrekt afdækket, ligesom man efterlader regnskabsbrugerne, herunder garantierne, med et forskønnet indtryk af Sparekassens reelle stilling.

Det er på det foreliggende grundlag vores vurdering, at direktion og bestyrelse har handlet ansvarspådragende over for Sparekassen.

8.6 Årsrapport 2008

På tidspunktet for Sparekassens udarbejdelse og aflæggelse af revideret årsrapport for 2008 dateret 19. marts 2009 var Sparekassens aktivitet ophørt, idet virksomheden var overdraget til Afviklingsselskabet til sikring af Finansiell Stabilitet A/S, efter der var konstateret betydelige nedskrivninger og tab, der havde medført, at Sparekassens egenkapital var tabt.

Det fremgik af ledelsesberetningen, at Sparekassen ikke kunne anses for "going concern", og resultatopgørelse og balance var derfor reguleret til den aftalte overdragelsesværdi på kr. o.

Regnskabsbekendtgørelsen bygger i lighed med årsregnskabsloven og IFRS på princippet om, at virksomheden er going concern. Når en virksomhed ikke længere forventes at fortsætte driften, træder de gældende målingsbestemmelser ud af kraft, og der vil normalt ske værdiansættelse til realisationsværdier. Der er ikke et egentligt regelsæt for, hvorledes denne regulering til overdragelsesværdi / ændring af regnskabspraksis skal foretages i årsrapporten.

Den summariske værdiregulering, der fremkom i forbindelse med den indgåede overdragelsesaftale, blev vist i en særskilt regnskabspost benævnt "Regulering til overdragelsesværdier". Regnskabsposten fremstod uden nærmere specifikation af, hvilke aktiver og forpligtelser disse reguleringer vedrørte.

Om begrundelsen for det foretagne valg oplystes, at dette skete med henblik på det retvisende billede.

Om nedskrivningsbehov i 2008 oplystes i ledelsesberetningen, at:

"Finanskrisens indtog i efteråret 2008 har medført voldsomme reaktioner i specielt ejendomsbranchen. Stigende renter og faldende priser på ejendomme har medført et voldsomt pres på sparekassens kunder i ejendomssektoren. Markedet for salg af

ejendomme er siden efteråret 2008 gået fuldstændigt i stå og dette har ført til flere konkurser blandt ejendomskunderne og samlet set har disse begivenheder medført at sparekassen har måttet foretage reservationer til imødegåelse af tab på primært dette kundeselement på i alt 253 mio. kr. Årets reelle tab udgør 3,6 mio. kr. De store nedskrivninger skyldes ikke kun konjunkturbestemte forhold, idet vi har måttet konstatere at interne kontroller og forretningsgange har svigtet og ført til bortvisning af sparekassens direktør. Bestyrelsen føler stor usikkerhed omkring nedskrivningernes stigningstakt over så kort en periode.

Ultimo januar 2009 havde sparekassen udgiftsført ca. 88 mio. kr. i nedskrivninger på udlån og garantidebitorer.

I forbindelse med en udvidet gennemgang af engagementer er der i februar måned 2009, efter sparekassens hidtidige regnskabspraksis, konstateret yderligere behov for nedskrivninger på udlån og hensættelse på garantier på i alt 166 mio. kr.

Bestyrelsesmedlem Mogens Gjerløv ønsker en mindretalsudtalelse angående anbefalinger vedrørende nedskrivninger på udlån og garantier for 2008 og den dermed manglende opfyldelse af solvenskravet..."

Om fordelingen mellem nedskrivninger på udlån og hensættelser til tab på garantier oplyses, at:

"Der knytter sig nogen usikkerhed til fordelingen mellem nedskrivninger på udlån og hensættelser til tab på garantier på de individuelt nedskrevne engagementer. Forholdet har ingen effekt på årsresultatet og egenkapitalen pr. 31. december 2008."

Vurdering

Årsrapporten 2008 blev udarbejdet i lyset af den opståede situation, hvorefter Sparekassens egenkapital var tabt og en overdragelse til Finansiell Stabilitet den eneste farbare vej for en videreførelse af Sparekassens aktivitet.

Vi finder på denne baggrund ikke anledning til at fremkomme med en vurdering af årsrapporten.

9. HAR SPAREKASSENS EKSTERNE REVISION UDFØRT REVISION I OVERENSSTEMMELSE MED GOD REVISIONSSKIK?

9.1 Lovgrundlag og introduktion

Ekstern revision er ved udførelsen af arbejdet underlagt reglerne i FIL og Revisionsbekendtgørelsen.

Revisorerne i undersøgelsesperioden var BDO ScanRevision, Statsautoriseret Revisionsaktieselskab og Revisionsfirmaet Mango Nielsen, Registreret revisor.

I undersøgelsesperioden er afgivet årsprotokollater vedrørende årsrapporten for 2006, 2007 og 2008 samt revisionsprotokollat af 15. december 2008.

Som **bilag 5** er vedlagt "Notat vedrørende revisionsprotokollater for perioden januar 2007 – marts 2009. Notatet indeholder en gennemgang af revisionsprotokollens væsentligste indhold.

Sparekassen havde ingen intern revisionschef. Sparekassen var på grund af sin størrelse ikke omfattet af krav til intern revision.

9.2 Regnskabsåret 2006

9.2.1 Revisionens oplysninger om kreditområdet og om Finanstilsynets undersøgelse

I revisionsprotokollatet til årsrapport 2006 anførtes med henvisning til de seneste par års betydelige vækst, at:

"I en situation med kraftig vækst er en af de afgørende forudsætninger for forretningsmæssig succes, at organisationen og de interne systemer kan følge med og er gearret til denne vækst, herunder at medarbejderne besidder tilstrækkelig kompetence til at løse nye og ændrede opgaver. For også fremover at opnå forretningsmæssig succes, er det derfor vigtigt, at ledelsen i sparekassen løbende fokuserer på tilpasning af organisationen, interne systemer og forretningsgange, så disse hele tiden matcher de krav, der stilles.

Sparekassens interne kontrolsystemer er fastlagt i forretningsgangbeskrivelserne.

De interne kontrolforanstaltninger er primært baseret på, at andre end de, der har udført en eller flere handlinger i overensstemmelse med en forretningsgang, kontrollerer, at handlingen er korrekt udført.

Et andet væsentligt led i den interne kontrol er, at der foreligger forretningsgangsbeskrivelser, der instruerer medarbejderne i, hvorledes de skal handle samt at det kontrolleres, at medarbejderne overholder de givne instrukser.

Vi har ved stikprøver inden for udvalgte områder kontrolleret, at de givne forretningsgange med tilhørende interne kontrolforanstaltninger overholdes."

Finanstilsynet foretog ordinær undersøgelse af Sparekassen i sommeren 2006. Afrapporteringsmøde med bestyrelse, direktion og revision fandt sted den 19. maj, og rapporten fremsendtes den 23. juni 2006. I rapporten anførte Finanstilsynet blandt andet, at

"Ved undersøgelsen i 2002 kunne det konstateres, at bestyrelsen kun foretager ganske få egentlige bevillinger, idet direktøren forud for bestyrelsesmøderne har forhåndsbevilget lånesager, der normalt skal bevilges af bestyrelsen, som hastesager.

Ved denne undersøgelse kunne det ligeledes konstateres, at direktøren bevilger for mange sager som hastesager, jf. punkt 2.2.7 i bestyrelsens § 70- instruks.

Finanstilsynet skal påtale, at direktøren foretager for mange bevillinger større end instruksgrænsen på 5 mio. kr. Det fremgår af 1.4.1.1. i § 71-vejledningen, at bestyrelsen skal foretage bevillinger af de betydende engagementer i sparekassen."

Finanstilsynet anførte herefter, at det ville være:

"hensigtsmæssigt at opdele protokollen således:
- Bevillinger foretaget af bestyrelsen

- *Bevillinger til efterbevilling af bestyrelsen, dvs. bevillinger foretaget i henhold til punkt 2.2.7 i § 70- instruksen, hvor direktøren kan bevilge hastesager,*
- *Bevillinger foretaget i henhold til punkt 2.2.4 i § 70-instruksen, hvor direktøren kan bevilge forhøjelser af engagementer på 25 % af det bevilgede beløb.*
- *Bevillinger til efterretning dvs. bevillinger større end 2 mio. kr. , som bestyrelsen skal have forelagt til efterretning."*

I revisionens årsprotokollat anførtes om undersøgelsen:

"Finanstilsynet påtaler, at direktøren foretager for mange bevillinger større end instruksgrænsen på 5 mio.kr. Finanstilsynet foreslår derfor en opdeling af bevillingstilsagnene i forhandlingsprotokollen."

Det omtaltes herefter, at det af bestyrelsesprotokollen af 8. august 2006 fremgik, at punktet lånesager nu var opdelt i de nævnte kategorier, hvorefter det konkluderedes, at

"Det er vores opfattelse, at sparekassen herefter har efterlevet de under punktet nævnte påbud."

9.2.2 Omtale af Sparekassens største engagementer

Det påhviler revisor i årsprotokollatet "*at angive revisors samlede vurdering af risikoen på hvert enkelt engagement under hensyntagen til samtlige foreliggende forhold*", jf. Revisionsbekendtgørelsen § 24, på de engagementer, der er opført i en af Sparekassen udarbejdet oversigt over de 10 største engagementer og øvrige engagementer, der overstiger 10 % af basiskapitalen, samt øvrige betydelige engagementer, såfremt disse efter Sparekassens og/eller revisors vurdering giver anledning til bemærkninger over for bestyrelsen.

I Sparekassens oversigt, som gengivet i årsprotokollatet var alene anført 10 engagementer, og det var kun disse 10 engagementer revisionen vurderede, uanset at det af Sparekassens "*Opgørelse og indberetning af store engagementer*" af december 2006 kan konstateres, at yderligere 11 store engagementer ultimo 2006 oversteg 10 % af basiskapitalen.

9.2.3 Erklæringer

Revisionen afgav i årsprotokollatet blanke "at-erklæringer", jfr. Revisionsbekendtgørelsen § 6, herunder at:

"Virksomhedens administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer, er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

9.2.4 Vurdering

Revisionen er opmærksom på Sparekassens udlånsvækst, der fører til store engagementer inden for ejendomssektoren med kunder uden for lokalområdet. Revisionen henleder bestyrelsens opmærksomhed på nødvendigheden af, at Sparekassens organisation kan følge med og er gearret til denne vækst, herunder ved fastlæggelse af forretningsgange og forretningsgangsbeskrivelser. Stikprøvevis har revisionen kontrolleret, at forretningsgange med tilhørende interne kontrolforanstaltninger overholdes og "at-erklæring" afgives i overensstemmelse hermed.

Vi finder det kritisabelt,

- at revisor i årsprotokollatet ikke forholder sig til det reelle i Finanstilsynets påtale af de presserende bevillinger m.v., men alene tager stilling til den formelle opdeling i bestyrelsesprotokollen,
- at revisor kun foretager en vurdering af de 10 største engagementer, uanset at yderligere 11 engagementer overstiger 10 % grænsen og dermed er underlagt vurderingspligten.

Det er vores vurdering, at revisionen ikke har levet op til den standard, der må forventes af Sparekassens revisorer, og at revisionen har overtrådt god revisionsskik. I lyset af, at bestyrelsen i mødet med Finanstilsynet i maj og i rapporten fra juni 2006 blev gjort bekendt med Finanstilsynets påtale af de presserende sager, ligesom bestyrelsen om efteråret under "aktiv gennemgangen" fik forelagt alle engagementer over 7 mio. kr., anser vi dog ikke forholdet for ansvarspådragende overfor Sparekassen.

9.3 Regnskabsåret 2007

9.3.1 Oplysninger om kreditområdet

I revisionsprotokollatet til årsrapport 2007 kommenterede revisorerne ikke på tilsvarende vis som for 2006 på Sparekassens vækst, herunder hvorvidt udviklingen i Sparekassens organisation, de interne systemer og forretningsgangsbeskrivelser havde medført ændringer i revisorerne konklusion fra året før.

Finanstilsynet aflagde ikke besøg i 2007, men foretog ordinær undersøgelse af Sparekassen i sommeren 2008. Som omtalt under punkt 7.5 konstaterede Finanstilsynet, at Sparekassens direktion fortsat bevilgede for mange hastesager m.v. Sparekassen var endvidere kendetegnet ved mangelfulde forretningsgange på blandt andet kreditområdet, mangelfuld kreditstyring, manglende interne kontrolforanstaltninger samt stor eksponering i ejendomssektoren, ligesom det anførtes, at Sparekassens ledelse manglede overblik over en del af Sparekassens forretningsområde og de dermed forbundne risici. Finanstilsynet udstedte på denne baggrund en lang række påbud.

9.3.2 Omtale af Sparekassens største engagementer

I lighed med året før indeholdt Sparekassens oversigt som gengivet i årsprotokollatet alene 10 engagementer, og kun disse blev vurderet af revisionen, uanset at Sparekassens "Opgørelse og indberetning af store engagementer" af december 2007 angav, at yderligere 3 engagementer ultimo 2007 oversteg 10 % af basiskapitalen.

I forbindelse med vor gennemgang af Sparekassens engagementsoversigter har vi kunnet konstatere, at et engagement med et samlet beløb på ca. 100 mio.kr, hvilket oversteg 25 % grænsen, jfr. FIL § 145, hverken fremgik af ovennævnte opgørelse eller af revisionens årsprotokollat.

9.3.3 Erklæringer

Revisor afgav i årsprotokollatet blanke "at-erklæringer", herunder at:

"Virksomheden administrative og regnskabsmæssige praksis på væsentlige områder, herunder forretningsgange og interne kontrolprocedurer, er tilrettelagt og fungerer på betryggende vis."

9.3.4 Vurdering

Årsprotokollatet undlader at følge op på omtalen i årsprotokollatet 2006 om nødvendigheden af, at organisationen geares til den nye mere ekspansive udlånspolitik. Bestyrelsen måtte således kunne forlade sig på, at revisionens grundlag for at afgive blank "at-erklæring" om blandt andet de betryggende forretningsgange og interne kontrolprocedurer også omfattede en kontrol og vurdering af de organisatoriske forhold, forretningsgangsbeskrivelser m.v., som revisionen havde været opmærksom på og stikprøvevis kontrolleret året før.

Overordnet er det vores vurdering, at de ved Finanstilsynets undersøgelse i sommeren 2008 konstaterede forhold og kritikpunkter også har været til stede fra et tidligere tidspunkt og i hvert fald ved årsskiftet 2007/08.

Vi finder det kritisabelt, at revisorerne i årsprotokollatet

- ikke følger op på kommentaren i 2006 årsprotokollatet om nødvendigheden af, at organisationen geares til ekspansionen,
- kun foretager en vurdering af de 10 største engagementer, uanset at yderligere 3 engagementer overstiger 10 % grænsen,
- ikke i gennemgangen af Sparekassens 10 største engagementer i protokollatets bilag 1 har medtaget et engagement på ca. 100 mio. kr., der oversteg 25 %-grænsen,
- undlader at vurdere eller kommentere på årsrapportens omtale af Sparekassens kreditstyring på kreditområdet, samt
- afgiver blank "at-erklæring" om de betryggende forretningsgange og interne kontrolprocedurer, hvor Finanstilsynets undersøgelse få måneder senere påviste alvorlige brist, karakteriseret ved mangelfulde forretningsgange på kreditområdet, mangelfuld kreditstyring og manglende interne kontrolforanstaltninger.

Sparekassens manglende interne revision medførte efter vores opfattelse i særlig grad et krav til den eksterne revision om en grundig revisionsplanlægning med omhyggelige udførte revisionshandlinger, herunder med henblik på en vurdering af organisation, forretningsgange og kontrolprocedurer, der efter vores opfattelse ville have ført til indførsler i revisionsprotokollen, hvorved bestyrelsen var blevet advaret om de reelle forhold i Sparekassen og det markante behov for opstramninger.

Det er vores samlede vurdering, at revisorerne 2007 ikke har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag overfor Sparekassen.

Om revisionspåtegningen på årsrapport 2007 henvises til punkt 8.

9.4 Regnskabsåret 2008

9.4.1 Halvårsrapport

Halvårsrapporten er urevideret. Revisor har ikke afgivet et revisionsprotokollat ved halvåret.

9.4.2 Revisorernes ekstraordinære revisionsmæssige gennemgang af engagementer i december 2008

Revisorerne foretog i december 2008 efter aftale med bestyrelsen en ekstraordinær revisionsmæssig gennemgang af Sparekassens største ejendomsengagementer samt enkelte andre store engagementer.

Som baggrund for gennemgangen oplyste revisorerne i revisionsprotokollat af 15. december 2008, at:

"Sparekassen har til brug for ovenstående foretaget en gennemgang af de største ejendomsrelaterede engagementer, samt øvrige erhvervmæssige engagementer, der er klassificeret som dårlige og med en tabssandsynlighed på over 20 % med henblik på, at vurdere nedskrivningsbehovene.

Vi er blevet anmodet om at foretage en revisionsmæssig gennemgang af disse engagementer."

Bilag 1 til revisionsprotokollatet

"--- er en gengivelse af de af sparekassen foretagne beskrivelser og opgjorte engagementsoversigter."

Gengivelsen indeholdt 19 engagementer i intervallet fra ca. 77 mio. kr. til ca. 7 mio. kr., men ikke en oversigt over alle Sparekassens største og risikofyldte engagementer, som det syntes at kunne udledes af det anførte formål, "... at vurdere nedskrivningsbehovene."

2 store ejendomsrelaterede engagementer, der pr. 31. december 2008 udgjorde henholdsvis ca. 86 mio. kr. og ca. 82 mio. kr. var ikke medtaget i opgørelsen og indgik ikke i vurderingen af det aktuelle nedskrivningsbehov pr. 15. december. Engagementerne var meget svage med en stor tabssandsynlighed, og der blev nedskrevet på begge engagementer ved udgangen af 2008. Det ene selskab blev taget under konkursbehandling i februar 2009 og det andet selskab havde likviditetsproblemer, der krævede solvensreservationer og medførte nedskrivninger i årsrapporten for 2008.

Engagementet med en tredje udlånskunde, der gik konkurs 29. oktober 2008 var ikke medtaget i oversigten af 15. december 2008, og indgik ikke i vurderingen af det aktuelle nedskrivningsbehov pr. 15. december 2008, uanset værdiforringelsen var indtrådt på opgørelsestidspunktet. Nedskrivning på engagementet fandt sted i forbindelse med udarbejdelsen af årsrapporten for 2008.

Engagementet med en fjerde udlånskunde var ikke medtaget i oversigten af 15. december 2008, og indgik ikke i vurderingen af det aktuelle nedskrivningsbehov pr. 15. december 2008, uanset engagementet ultimo 2008 androg ca. 58 mio. kr. med et blanco element på ca. 33 mio. kr. Nedskrivning på engagementet fandt sted i forbindelse med udarbejdelsen af årsrapporten for 2008.

De samlede nedskrivninger på disse fire engagementer, der ikke indgik i vurderingen af det aktuelle nedskrivningsbehov pr. 15. december 2008, udgjorde i størrelsesorden 120 mio. kr. i årsrapporten for 2008.

Vurdering

Den pr. 15. december 2008 aftalte ekstraordinære revisionsmæssige gennemgang af Sparekassens største ejendomsrelaterede engagementer, samt øvrige erhvervmæssige svage engagementer med tabssandsynlighed over 20 %, blev af Sparekassen tilrettelagt så mangelfuldt, at grundlaget for revisorernes konklusion var utilstrækkeligt.

Vi finder det kritisabelt, at revisionen i lyset af baggrunden for bestyrelsens ønske om en ekstraordinær revisionsmæssig gennemgang stillede sig tilfreds med Sparekassens udvælgelse af engagementer og ikke selvstændigt foretog en opgørelse over, hvilke engagementer der burde omfattes af en sådan undersøgelse, hvorved de manglende engagementer kunne være blevet medinddraget.

9.4.3 Årsprotokollatet til årsrapport 2008

Årsprotokollatet blev afgivet den 19. marts 2009, hvor Sparekassens skæbne var beseglet.

Årsrapporten afspejlede den aktuelle situation og tilsvarende gør sig gældende for revisionsprotokollatet.

Af interesse for nærværende undersøgelse kan nævnes, at revisor under "Værdiansættelse af udlån og garantier" anførte:

"Vi har i forbindelse med vores revision af engagementer ved statusrevisioen konstateret, mang(el)fulde og ikke opdaterede engagements- og sikkerhedsbeskrivelser i sagsakterne.

...

Finanskrisens indtog i efteråret 2008 har efter at vi afsluttede vores ekstraordinære revision af engagementer, jf. protokollat af 15. december 2008...medført yderligere konkurser blandt ejendomskunderne. Sparekassen har som følge heraf måttet foretage nedskrivninger til imødegåelse af tab på primært dette kundeselement på i alt 254 mio.kr.

Vi er enige i de foretagne nedskrivninger"

Vi har i lyset af de foreliggende omstændigheder ikke fundet anledning til at fremkomme med en vurdering.

9.5 Samlet konklusion

Det kontrolmiljø og kontrolsystem, som Sparekassen overfor omverdenen fremstillede som kernen i visionen for Sparekassens virksomhed, afspejlede ikke de reelle forhold, der var karakteriseret ved mangelfulde forretningsgange på kreditområdet, mangelfuld kreditstyring og kreditsagsbehandling, herunder manglende interne kontrolforanstaltninger.

De kritisable forhold havde en sådan karakter og omfang, at de efter vores vurdering burde have været identificeret af revisionen og rapporteret til bestyrelsen i revisionsprotokollen til årsrapporten 2007, således at bestyrelsen var blevet advaret og havde fået mulighed for at gribe ind.

Det er samlet vores vurdering, at Sparekassens revisorer i 2007 ikke har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for Sparekassen.

For så vidt angår 2006 finder vi som anført under punkt 9.2.4, at revisorerne ved vurderingen af Sparekassens store engagementer har overtrådt god revisionsskik. Det er dog vores vurdering, at der ikke er et ansvarsgrundlag overfor Sparekassen.

10. HAR DIREKTIONEN HANDLET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR SPAREKASSEN?

10.1 Retsgrundlaget

10.1.1 Det generelle retsgrundlag

Direktionens ansvar og pligter fastlægges som udgangspunkt på baggrund af den dagældende ASL § 54, jf. FIL § 84. Herefter påhviler det direktionen i forening med bestyrelsen at forestå ledelsen af Sparekassens anliggender. Direktionen varetager den daglige ledelse af Sparekassen og skal derved følge de retningslinjer og anvisninger, som bestyrelsen har givet. Den daglige ledelse omfatter ikke dispositioner, der efter selskabets forhold er af usædvanlig art eller stor betydning. Sådanne dispositioner kan direktionen kun foretage efter særlig bemyndigelse fra bestyrelsen, medmindre bestyrelsens beslutning ikke kan afventes uden væsentlig ulempe for selskabets virksomhed. Bestyrelsen skal i så fald snarest muligt underrettes om den truffne disposition.

Reglerne i den dagældende ASL § 54 suppleres af reglerne i FIL. Den nærmere arbejdsdeling mellem direktion og bestyrelsen fastlægges i den såkaldte § 70-instruks. Af FIL § 71 fremgår endvidere, at:

"En finansiel virksomhed skal have

- 1. effektive former for virksomhedsstyring,*
- 2. en klar organisatorisk struktur med veldefineret, gennemskuelig og konsekvent ansvarsfordeling,*
- 3. en god administrativ og regnskabsmæssig praksis,*
- 4. skriftlige forretningsgange på alle væsentlige aktivitetsområder,*
- 5. effektive procedurer til at identificere, forvalte, overvåge og rapportere om de risici, virksomheden er eller kan blive udsat for,*
- 6. de ressourcer, der er nødvendige for den rette gennemførelse af dens virksomhed, og anvende disse hensigtsmæssigt,*
- 7. procedurer med henblik på adskillelse af funktioner i forbindelse med håndtering og forebyggelse af interessekonflikter,*
- 8. fyldestgørende interne kontrolprocedurer og*
- 9. betryggende kontrol- og sikringsforanstaltninger på it-området."*

Overtrædelse af FIL §§ 70-71, stk. 1 straffes med bøde, jf. FIL § 373, stk. 2. Direktionens erstatningsansvar vurderes på baggrund af den almindelige erstatningsretlige culpanorm.

10.1.2 Bestyrelsens overordnede instrukser til direktionen

Som direktør havde Poul Blicher Johnsen en række pligter og ansvarsområder i forhold til bestyrelsen og Sparekassen i øvrigt. I bestyrelsens § 70-instruks fra 10. januar 2006 til direktionen er anført:

"2.1.2 Pengeinstituttets daglige virksomhed omfatter ikke dispositioner, som efter pengeinstituttets forhold er af usædvanlig karakter eller størrelse, eller dispositioner, som uanset deres karakter eller størrelse i væsentlig omfang kan påvirke opgørelsen af pengeinstituttets solvens eller likviditet efter lov om finansiel virksomhed kapitel 10 og 11.

Til dispositioner, som skal besluttes eller godkendes af bestyrelsen, hører:

...

gennemgang og vurdering af større engagementer, samlet risiko og branchefordeling.

...

2.6.4 Direktionen aflægger efter behov, dog mindst én gang i hvert kvartal, rapport vedrørende pengeinstituttets kreditrisici samt forhold i forbindelse til kreditter ... som kan forudses at ville medføre væsentlige tab for pengeinstituttet."

I direktørens ansættelseskontrakt er endvidere anført:

"Det påhviler direktøren at holde Sparekassens bestyrelse nøje underrettet om alle forhold omkring Sparekassen, som må antages at være relevante for bestyrelsens arbejde."

10.2 Direktør Poul Blicher Johnsen

10.2.1 Sparekassens risikoprofil, kreditstyring og kreditsagsbehandling

Som det fremgår af punkt 5 var Sparekassens sammenbrud primært forårsaget af Sparekassens høje risikoprofil i kombination med Sparekassens mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling.

Beslutningen i januar 2005 om en forøget udlånsvækst, der førte til den betydelige koncentration af store udlån til kunder uden for lokalområdet og inden for ejendomssektoren, krævede et ledelsesmæssigt fokus på, dels om Sparekassens risikoprofil var forsvarlig, dels om kreditororganisationen var gearret til at håndtere den betydelige udlånsvækst på en bankmæssig forsvarlig måde.

Som Sparekassens direktør påhvilede det Poul Blicher Johnsen at sikre, at Sparekassen fik etableret en forsvarlig kreditororganisation.

Det er vores vurdering, at Poul Blicher Johnsen ikke i et tilstrækkeligt omfang har haft ledelsesmæssigt fokus på Sparekassens udlånsvækst, ligesom han ikke har draget omsorg for, at Sparekassens kreditororganisation, interne retningslinjer og forretningsgange blev indrettet til at kunne håndtere disse udlån på en bankmæssig forsvarlig måde.

Det er tillige vores vurdering, at Poul Blicher Johnsen ikke har ført et forsvarligt ledelsesmæssigt tilsyn, som kunne have afdækket svaghederne i Sparekassens kreditororganisation, kreditsagsbehandlingen, boniteten hos mange udlånskunder og koncentrationen af udlån til en konjunkturfølsom ejendomssektor. Et sådan tilsyn kunne have ført til, at Sparekassen havde iværksat passende foranstaltninger herimod, og at bestyrelsen var blevet underrettet herom.

10.2.2 Særligt om de presserende bevillinger

Poul Blicher Johnsens udstrakte anvendelse af presserende bevillinger (ca. 60 %) indebar et misbrug, idet bestyrelsen derved blev frataget en væsentlig del af dens bevillingskompetence. Mange af Sparekassens største udlånsengagementer blev derigennem unddraget en reel bestyrelsesbehandling.

Uanset om bestyrelsen burde have stoppet denne praksis, finder vi det kritisabelt, at Poul Blicher Johnsen tiltog sig en væsentlig del af bestyrelsens bevillingskompetence.

10.2.3 Samlet vurdering

Det er vores vurdering, at hovedansvaret for de utilfredsstillende forhold påhviler Poul Blicher Johnsen som Sparekassens direktør og kreditchef.

Vi finder det kritisabelt, at Poul Blicher Johnsen har undladt

- at drage omsorg for en forsvarlig implementering af beslutningen om en øget udlånsvækst,
- at føre et forsvarligt tilsyn med erhvervsafdelingens og erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensens kreditsagsbehandling og opfølgning på Sparekassens store udlånsengagementer,
- at orientere bestyrelsen om svaghederne i Sparekassens kreditororganisation og kreditsagsbehandling, og den som følge deraf stærkt forøgede kreditrisiko på Sparekassens store udlånsengagementer, og
- at respektere § 70-instruksens undtagelsesbestemmelse om presserende bevillinger gennem misbrug af denne bevillingskompetence.

Det er vores vurdering, at Poul Blicher Johnsen ved sine handlinger og undladelser har overtrådt den dagældende ASL § 54 samt FIL § 71, og at hans handlinger og undladelser kan tilregnes ham som uagtsomt. Han er derfor erstatningsansvarlig overfor den del af Sparekassens tab, der er forårsaget derved.

10.3 Erhvervskundechef Thomas Bjørn Mortensen

Thomas Bjørn Mortensen havde som Sparekassens erhvervskundechef ansvaret for udlån og kreditsagsbehandling i erhvervsafdelingen samt for udarbejdelsen af låneindstillingerne til direktion og bestyrelse.

Det er vores opfattelse, at Thomas Bjørn Mortensen burde have været bekendt med, at mange store udlånsager blev underkastet en kreditsagsbehandling, der ikke var bankmæssig forsvarlig. Det er endvidere vores opfattelse, at han i vidt omfang disponerede på egen hånd uden egentlig kontrol fra direktionen. Mange af de store og senere tabsgivende udlån blev bevilget efter indstilling fra Thomas Bjørn Mortensen uden, at der var foretaget en tilstrækkelig og forsvarlig kreditsagsbehandling eller løbende opfølgning på engagementerne.

Vi finder på det foreliggende grundlag, at Thomas Bjørn Mortensens handlinger og undladelser er kritisable, men under hensyntagen til, at han ikke selv havde bevillingskompetencen til de større udlån, og at det formelle kreditansvar lå hos direktøren, der samtidig var

kreditchef, er det vores vurdering, at han ikke kan gøres erstatningsansvarlig over for Sparekassen.

11. HAR BESTYRELSEN HANDLET ANSVARSPÅDRAGENDE OVERFOR SPAREKASSEN?

11.1 Indledning

På samme måde som for direktionen er ansvarsvurderingen for bestyrelsen fokuseret på Sparekassens høje risikoprofil samt den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling. Den første faktor vedrører især vurderingen af bestyrelsens ansvar for Sparekassens høje udlånsvækst og Sparekassens kreditorganisation, herunder de manglende eller mangelfulde forretningsgange. Den anden faktor vedrører vurderingen af bestyrelsens ansvar for den mangelfulde kreditstyring og kreditsagsbehandling, herunder omfanget af de presende bevillinger.

Det vil endvidere blive vurderet, om bestyrelsen overordnet har iagttaget sin tilsynspligt med Sparekassens direktion på en forsvarlig måde.

11.2 Retsgrundlaget

Bestyrelsens ansvar og pligter fastlægges som udgangspunkt på baggrund af den dagældende ASL § 54, jf. FIL § 84. Det påhviler bestyrelsen at varetage den overordnede ledelse af Sparekassen. Bestyrelsen har specifikt pligt til at sørge for en forsvarlig organisation af Sparekassens virksomhed, at tage stilling til, om Sparekassens kapitalberedskab til enhver tid er forsvarligt i forhold til Sparekassens drift samt at påse, at bogføring og formueforvaltning kontrolleres på en efter selskabets forhold tilfredsstillende måde.

Reglerne i den dagældende ASL § 54 suppleres af reglerne i FIL. Ifølge FIL § 70 skal bestyrelsen udfærdige skriftlige retningslinjer for de væsentligste aktivitetsområder, hvori arbejdsfordelingen mellem bestyrelsen og direktionen fastlægges, den såkaldte § 70-instruks. I FIL § 71 er der som nævnt ovenfor under punkt 10.1.1 en række pligtmæssige forretningsgange, der skal iagttages af finansielle virksomheder. Specifikt på bevillingsområdet følger det af § 71-vejledningen, punkt 31, at "*Bestyrelsen skal ... foretage bevillinger af betydende engagementer i pengeinstituttet.*"

Overtrædelse af FIL §§ 70-71, stk. 1 straffes med bøde, jf. FIL § 373, stk. 2. Bestyrelsens erstatningsansvar vurderes på baggrund af den almindelige erstatningsretlige culpanorm. Ansvarsvurderingen skal foretages konkret for hvert bestyrelsesmedlem.

I det følgende er ordet "bestyrelse" anvendt som et samlebegreb for hele bestyrelsen eller enkeltmedlemmer af denne.

11.3 Sparekassens risikoprofil, kreditstyring og kreditsagsbehandling

I 2005 besluttede bestyrelsen efter indstilling fra direktionen, at Sparekassens investering i en obligationsbeholdning på 600 mio. kr. skulle erstattes med "sikre og merindtægtsgivende udlån". Dette strategiskift førte til Sparekassens betydelige udlånsvækst, herunder særligt til nye udlånskunder udenfor lokalområdet og indenfor ejendomssektoren. En høj udlånsvækst behøver ikke at være uforsvarlig, men den medfører i forhold til en obligationsinvestering naturligvis en forøget risiko, der modsvares af den forøgede indtjening. En høj udlånsvækst forudsætter imidlertid, at kreditsagsbehandlingen følger Sparekassens retningslinjer herfor, at retningslinjerne er fyldestgørende, og at der i øvrigt følges god

bankpraksis. Den forudsætter også, at Sparekassens kreditorganisation er i stand til at håndtere den forøgede tilgang af nye udlånskunder.

De nævnte forudsætninger for beslutningen om en høj udlånsvækst er beskrevet i revisionsprotokollen til årsrapporten for 2006, jf. punkt 8.3.2, hvor revisionen påpeger nødvendigheden af, at organisationen og forretningsgangene geares til den nye mere ekspansive udlånspolitik.

Som udgangspunkt må en bestyrelse kunne forlade sig på, at de nævnte forudsætninger vil blive respekteret og opfyldt af Sparekassens direktion og ledende medarbejdere, og at direktionen vil orientere bestyrelsen, såfremt disse forudsætninger ikke længere er til stede, eller at Sparekassen på anden måde er udsat for en særlig kreditrisiko.

Vi har ikke i det foreliggende materiale grundlag for at antage, at bestyrelsen var eller burde være bekendt med den mangelfulde kreditstyring, eller at Sparekassens kreditorganisation ikke var tilstrækkelig til at sikre en bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling.

11.4 Særligt om de presserende bevillinger

Det er i en sparekasse en af bestyrelsens væsentligste arbejdsområder at tage stilling til sparekassens betydende udlån, jf. § 71-vejledningens punkt 31, herunder selvstændigt at analysere og vurdere, om disse udlån skal bevilges. Bestyrelsen kan ikke unddrage sig denne udlånskompetence ved at fastsætte direktionens bevillingskompetence uforholdsmæssigt højt, eller ved alternativt at lade direktionen "omgå" bestyrelsens bevillingskompetence gennem en udstrakt anvendelse af § 70-instruksens undtagelsesbestemmelse om "presserende tilfælde". Denne praksis med presserende sager burde være standset af bestyrelsen. Såfremt de store udlånsager var blevet realitetsbehandlet af bestyrelsen, ville bestyrelsen selvstændigt have kunnet vurdere de enkelte lånesager, og også derigennem have fået en bedre indsigt i Sparekassens udlånsprofil til kunder udenfor lokalområdet med fokus indenfor ejendomssektoren.

Vi finder det kritisabelt, at bestyrelsen har accepteret, at en væsentlig del af bankens betydende udlånsengagementer blev bevilget af direktionen i henhold til § 70-instruksens regel om "presserende tilfælde".

Det er vores vurdering, at bestyrelsens undladelse af at standse de presserende bevillinger kan tilregnes bestyrelsen som uagtsomt, og at der foreligger et ansvarsgrundlag overfor Sparekassen.

11.5 Bestyrelsens generelle tilsynspligt

Gennemgangen af bestyrelsens forhandlingsprotokol efterlader det indtryk, at bestyrelsen generelt har forholdt sig passiv overfor direktionens ledelse af Sparekassen. Det havde været ønskeligt og kan i nogen grad kritiseres, at bestyrelsen ikke før efteråret 2008 har været mere aktiv i bestyrelsesarbejdet, men vi finder ikke tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at bestyrelsen har udvist en ansvarspådragende adfærd.

11.6 Samlet vurdering af bestyrelsens erstatningsansvar

Det er vores samlede vurdering, at Sparekassens bestyrelse har handlet ansvarspådragende overfor Sparekassen ved i hele undersøgelsesperioden at have accepteret direktionens udstrakte anvendelse af presserende bevillinger. Ansvarsvurderingen skal foretages konkret

for hvert bestyrelsesmedlem. Om bestyrelsens ansvar for årsrapport 2007 og halvårsrapporten for 2008 henvises til punkt 8.4 og 8.5.

12. NÆRMERE OM ANSVARSGRUNDLAGET FOR DIREKTION, BESTYRELSE OG REVISION

Vi har udarbejdet en generel redegørelse om ansvarsforhold i pengeinstitutter. Redegørelsen vedlægges som **bilag 6**.

12.1 Det civile retlige ansvar

Vi har i punkt 8 konkluderet, at årsrapporten for 2007 samt den ureviderede halvårsrapport for 2008 ikke var retvisende. Ansvar for herfor påhviler direktionen, og for så vidt angår halvårsrapporten 2008 også bestyrelsen.

I relation til revisionen har vi i punkt 8 og 9 konkluderet, at revisionen i forbindelse med årsrapporten for 2007 ikke har været udført i overensstemmelse med god revisionskik. Revisionen har herved handlet ansvarspådragende over for Sparekassen.

I punkt 10 og 11 har vi konkluderet, at direktør Poul Blicher Johnsen og bestyrelsen ved deres handlinger og undladelser har handlet ansvarspådragende over for Sparekassen.

12.2 Strafansvaret

I henhold til kommissoriet er vi anmodet om at vurdere, hvorvidt der er baggrund for at gøre et strafferetligt ansvar gældende overfor medlemmer af Sparekassens tidligere ledelse, Sparekassens revisor og/eller andre personer.

Vi har ikke grundlag for at antage, at der foreligger en overtrædelse af straffeloven.

Vi henleder opmærksomheden på FIL § 373, stk. 6-7, hvorefter medlemmer af Sparekassens bestyrelse og direktion kan straffes med bøde eller fængsel i indtil fire måneder, blandt andet såfremt de pågældende

- (i) undlader at træffe nødvendige foranstaltninger i tilfælde af tab eller en nærliggende fare for tab af væsentlig størrelse,
- (ii) giver urigtige oplysninger om forhold vedrørende virksomheden til en offentlig myndighed eller til offentligheden, eller
- (iii) gør sig skyldig i grov eller oftere gentagne forsømmelser eller skødesløshed, der kan medføre tab for virksomheden eller indskyderne eller andre investorer i Sparekassen.

Overtrædelse af bestemmelsen kræver grov uagtsomhed.

På grundlag af det skriftlige materiale, som vi har modtaget og gennemgået, er vi ikke i stand til at vurdere, om der foreligger en overtrædelse af FIL § 373, stk. 6-7.

Overtrædelse af den dagældende ASL § 54 kan straffes med bøde, jf. dagældende ASL § 161. Vi finder ikke grundlag for at tage stilling til, om denne sanktion vil kunne anvendes.

12.3 Erstatningsansvaret

12.3.1 Solidarisk hæftelse

Efter vores vurdering har direktionen, bestyrelsen samt revisionen ved deres handlinger og undladelser handlet ansvarspådragende i forhold til Sparekassen og er erstatningsansvarlige for Sparekassens tab herved, jf. dagældende ASL § 140.

Når der er flere skadevoldere, hæfter de solidarisk for tabet, jf. dagældende ASL § 143, stk. 2. Det er derfor sædvanligt, at alle skadevoldere inddrages i en eventuel erstatningssag, hvorefter det er op til retten i det indbyrdes forhold at fordele ansvaret mellem flere skadevoldere i forhold til graden af den udviste skyld.

Erstatningsansvaret kan nedsættes, når dette findes rimeligt under hensyn til skyldgraden, skadens størrelse og omstændighederne i øvrigt, jf. dagældende ASL § 143, stk. 1. Reglen svarer til den almindelige lempelsesregel i erstatningsansvarslovens § 24.

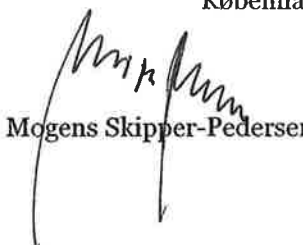
Vi finder ikke, at der er tilstrækkeligt grundlag for at kunne vurdere, hvorledes et erstatningsansvar bør fordeles mellem de forskellige skadevoldere.

12.3.2 Tabets størrelse

Som nævnt under redegørelsens punkt 5.2 udviste årsrapporten for 2008 et negativt resultat på 407 mio. kr., hvori indgik nedskrivninger på udlån og garantier med 254 mio. kr. Bestyrelsen i Sparebanken har efterfølgende af flere omgange konstateret yderligere nedskrivningsbehov, hvorved de samlede nedskrivninger på udlån og garantier i december 2009 blev opgjort til ca. 950 mio. kr.

Vi er ikke i stand til at kvantificere, hvor stor en del af Sparekassens tab, der er forårsaget af de skadevoldende personers handlinger og undladelser.

København, den 23. april 2010

Mogens Skipper-Pedersen

Henrik Stenbjerre